

Sisukord

ARENGUKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED	3
ARENGUKAVA KOOSTAMISE LÄHTEKOHAD	3
ARENGUKAVA ELLUVIIMISE EELDUSED	4
ARENGUKAVA KOOSTAMISE PROTSESS	5
Juhtrühm, vastutusvaldkonnad ja koosseisud	5
Protsessi peamised tegevused	6
Arengut mõjutav väliskeskond	6
ÜLDINE HETKEOLUKORD	7
Territoorium ja asustusüksused	8
Rahvastik	8
Maksumaksjad ja tööhõive	11
VISIOON AASTAKS 2035+ JA ÜLDISED STRATEEGILISED ARENGUSUUNAD .	12
Hiiumaa visioon 2035 +	13
Teemavaldkondade strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, peamised tegevussuunad ning moodsused	13
1. INIMARENG	13
1.1.VALITSEMINE	16
1.2.TURVALISUS	17
1.3. RAHVATERVIS	19
1.4. VABA AEG, SPORT, KULTUUR JA NOORSOOTÕÖ	21
1.5.HARIDUS	25
1.6. SOTSIAALNE KAITSE	27
2. MAJANDUSARENG	29
3.TARISTUD JA ÜHENDUSED	33
4. KÜLASTUSKESKKONNA ARENG	37
5. KESKKONNAHOID JA –TEADLIKKUS	40
ARENGUKAVA ELLUVIIMISE KORRALDUS	43

ARENKUKAVA KOOSTAMISE PÕHIMÕTTED

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus sätestab, et vallal peab olema arengukava ja eelarvestrateegia, mis on aluseks eri eluvaldkondade arengu integreerimisele ja koordineerimisele.

Maakonnal peab olema arengustrateegia, mis on aluseks maakonna kohaliku omavalitsuse üksuste ja koostööpartnerite poolt ühiselt maakonna arengu suunamisel, ühiselt tehtavate ja omavalitsusüksuste ülese mõjuga investeeringute kavandamisel, investeeringuteks toetuse taotlemisel.

2018. aastal, peale haldusreformi toimumist, toimus kohalike omavalitsuste arengukavade ja maakondade arengustrateegiate koostamine n-ö käsikäes, üksteist vastastikku täiendava protsessina.

Tulenevalt sellest, et **Hiiu maakond ja Hiiumaa vald kattuvad territoriaalselt haldus- ja asustusüksusena**, koostati Hiiu maakonna arengustrateegia, Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia **ühtse arengudokumendina**.

Laiemas, üldisemas mõttes on arengudokumendi vaja maakonnas ühise soovitud tuleviku määramiseks, erinevate arendushuvide tasakaalustatuse tagamiseks ja tegevuskokkulepete seadmiseks. Kitsamas mõttes aga arenguprobleemide ja -vajaduste kaardistamiseks, rahastamismeetmete kavandamise ja toetusvahendite delegerimise alusena.

Arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid kavandatakse Hiiumaa valla eelarvestrateegias (lisa 1), mille eesmärk on tagada valla jätkusuutlik eelarvepoliitika, mis seob arengukava strateegiliste eesmärkide täitmise olemasolevate ressursidega ja tagab stabiilse arengu realistliku planeerimise kaudu. Täpsemini nähakse arengukava elluviimiseks vajalikud vahendid ette igal aastal koostatavas valla eelarves. Hiiumaa valla arengukavas kajastatud eesmärkide saavutamiseks on kavas kaasata ka riigi, erasektori ja mittetulundussektori ressursse, samuti Euroopa Liidu struktuuritoetusi.

Hiiumaa valla arengukavas 2035+ püstitatud eesmärged ja kavandatud tegevusi viivad ellu vallavolikogu ja vallavalitsus, vallavalitsuse hallatavad asutused, valla asutatud sihtasutused ning valla osalusega äriühingud, samuti koostööpartnerid avalikust, era- ja mittetulundussektorist.

Hiiumaa valla arengukava koostamisel on võetud arvesse ja kajastatud Hiiu maakonna kui terviku vajadusi. Paljude tegevuste elluviimise tulemuslikkus sõltub koostööst ning riigi ja erasektori toetusest. Samuti pole arengukava koostamisel piirdutud vaid seadustest tulenevate kohaliku omavalitsuse ülesannetega, kajastatud on ka tegevusi, mis ei ole vallavolikogu ja vallavalitsuse pädevuses ning kus Hiiumaa valla esindajad saavad osaleda vaid huvigrupina.

ARENKUKAVA KOOSTAMISE LÄHTEKOHAD

Hiiumaa valla arengukava 2035+ käsitleb Hiiumaa valda kui ühtset ja terviklikku kogukonda, territooriumi ja kohaliku omavalitsuse üksust, mis on UNESCO võrgustikku kuuluv Lääne-Eesti biosfääri programmiala alates aastast 1990.

Arengukava on koostatud viie strateegilise teemavaldkonna põhiselt:

- 1. Inimareng**
- 2. Majandusareng**
- 3. Taristud ja ühendused**
- 4. Külustuskeskkonna areng**
- 5. Keskkonnahoid ja -teadlikkus**

Strateegilistest valdkondadest kolm esimest, mida käsitleda ning mis on olulised teemad kõikides maakondades, on riigi ootustena määratud valdkonnad. “Külustuskeskkonna areng”

ja "Keskkonnahoid ja -teadlikkus" on Hiiu maakonna eripärast tulenevad olulised strateegilised teemad, mis mõjutavad saare elukorraldust ja arengut.

Arengudokumendis toodud tegevuste loetelu hõlmab eelkõige uusi algatusi ja olulisemaid valdkonnasiseseid rõhuasetusi ning ei kajasta kõiki tegevusi, mida vallavalitsus ja hallatavad asutused ning koostööpartnerid igapäevaselt ellu viivad või mida kajastatakse hallatavate asutuste ja valdkondlikes arengudokumentides. Nimetatud on olulisemad investeeringuobjektid. Oluline on, et maakonnas ellu viidavad sisutegevused ja investeeringuobjektid panustavad **arengudokumendi eesmärkide saavutamisse**.

1. Inimarengu strateegilises valdkonnas käsitletakse **rahvastiku arengut**:

Valitsemise valdkond hõlmab valla juhtimise struktuuri ja põhimõtteid, vallavalitsuse kui organisatsiooni arendamist, valla hallatavate asutuste korraldust ning valla osalusega sihtasutusi ja äriühinguid, liikmelisust organisatsioonides ja koostöövõrgustikes, välissuhtlust, kommunikatsiooni, avalikkuse kaasamist, kodanikuühiskonda, osavallakogusid ning inimressursi arendamist.

Turvalisuse tegevusvaldkond sisaldab avaliku korra ja turvalisusega seotut.

Rahvatervis käsitleb tervishoiuteenuste osutamise seotut.

Vaba aja, spordi, kultuuri, noorsootöö valdkond hõlmab kultuuri- ja spordiasutusi, piirkondliku kultuuri- ja sporditöö juhtimist, rahvakultuuri, kultuuri- ja spordiüritusi, vaba aja veetmise võimalusi, noorsootööd, spordirajatisi, kooli- ja noortesporti.

Hariduse tegevusvaldkond käsitleb koolieelsete lasteasutuste, üldhariduse, kutsehariduse, täiskasvanuhariduse ning hariduslike erivajadustega lastega seotud teemasid.

Sotsiaalse kaitse puhul on käsitletavateks valdkondadeks laste, eakate, erivajadustega inimeste ja toimetulekuraskustes inimeste hoolekanne.

2. Majandusarengu strateegiline valdkond käsitleb ettevõtluse ja majanduskeskkonna arenguga seonduvat.

3. Taristute ja ühenduste strateegiline teemavaldkond hõlmab tehnilist taristut, sh transpordi valdkonda ja sellega haakuvat ühistranspordi temaatikat sh teid ja tänavaid; energeetika-, infotehnoloogia- ja keskkonnataristut (veevarustus, kanalisatsioon), sadamaid, planeerimist, maakasutust, hoonestust, avalikku ruumi, kommunaalmajandust.

4. Külustuskeskkonna arengu strateegiline teema käsitleb Hiiumaa kui terviku turundust, turismiinfo juhtimist, turismitoodete ja -teenuste arendamist.

5. Keskkonnahoiu ja -teadlikkuse strateegilises teemavaldkonnas käsitletakse meie loodusväärtusi, maavarasid.

Hiiumaa valla visiooni ja üldiste strateegiliste arengusuundade aluseks on viie strateegilise tegevusvaldkonna ühisosa ehk valla kui terviku ning kohaliku kogukonna pikaajalised vajadused. Üldised strateegilised arengusuunad tagavad erinevate eluvaldkondade tasakaalustatud arengu ja tekitavad valdkondadevahelist ja -ülest koostoimet.

Valdkondlike eesmärkide sõnastamisele ja tegevuste kavandamisele eelnes hetkeolukorra ja väljakutsete analüüs. Eesmärkide saavutamise hindamiseks lepiti kokku mõõdikud koos sihtväärtustega.

Hiiumaa valla arengukava koostamisel on lähtutud ühinemislepingust. Arengudokument on kooskõlas Hiiu maakonnaplaneeringuga 2030+ ning täiendab seda.

ARENKUKAVA ELLUVIIMISE EELDUSED

Arengukava elluviimise eeldusi ehk vallaelarve võimalusi arengukavas kajastatud tegevuste elluviimiseks ei ole käesolevas dokumendis analüüsitud. Ülevaade arengukavas käsitletud tegevuste ja investeeringute elluviimiseks vajalike ressursside kohta antakse igal aastal

täpsustatavas Hiiumaa valla eelarvestrateegias ja rahastamise täpsem jaotus kinnitatakse vallaeelarves.

ARENKUKAVA KOOSTAMISE PROTSESS

Juhtrühm, vastutusvaldkonnad ja koosseisud

Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrateegia 2035+ koostamise protsess toimus Hiiumaa vallavalitsuse eestvedamisel koostöös SA Hiiumaa Arenduskeskusega (projektijuht Katrin Sarapuu).

Arengudokumendi koostamiseks moodustas vallavalitsus 8-liikmelise juhtrühma. Iga juhtrühma liige moodustas valdkonna spetsialiste kaasates teemarühma talle määratud valdkonnaga tegelemiseks.

– **Reili Rand** – vallavanem, juhtkomisjoni esimees, arengudokumendi koostamise üldvastutaja, vastutusvaldkond: sotsiaahoolekanne ja tervishoid.

Teemarühma liikmed: Liisi Mäeumbaed (volikogu liige ja sotsiaalkomisjoni esimees, Jääk ja Praak MTÜ juhatus liige, Keskkonnaameti Kärkla kontori keskkonnahariduse spetsialist), Toomas Remmelkoor (volikogu liige, põllumajandusettevõtja), Riho Rahuoja (volikogu aseesimees, Hiiumaa Sotsiaalkeskuse juhataja), Kairi Lõppe (Hiiumaa valla sotsiaalosakonna juhataja), Riina Tamm (SA Hiiumaa Haigla juhatus liige), Elge Härma (SA Hiiu Maakonna Hooldekeskus Tohvri juhatus liige), Aasa Saarna (Sotsiaalkindlustusameti kvaliteediosakonna spetsialist);

– **Monika Pihlak** – arenguosakonna juhataja, vastutusvaldkond: turism ja mainekujundus. Teemarühma liikmed: Toomas Kokovkin (volikogu liige ja kultuuri- ja turismikomisjoni esimees, SA Hiiumaa Muuseumid juhatus liige), Ly Johansen (Kaups) (MTÜ Hiiumaa Turismiliit juhatus liige, turismiettevõtja), Helen Kõvask (turismiettevõtja), Liis Remmelg (SA Hiiumaa Arenduskeskus juhataja), Anne-Ly Torstensson (SA Hiiumaa Arenduskeskus turismi- ja turundusspetsialist), Eha Ernits (turismiettevõtja), Jaana Lepamaa (OÜ Mainegrupp ürituste korraldaja);

– **Üllar Laid** – Kõrgessaare osavallavanem, vastutusvaldkond: taristud ja ühendused, keskkond.

Teemarühma liikmed: Tiit Paulus (volikogu liige), Üllar Padari (volikogu liige, OÜ KEMEHH juhatus liige), Piret Sedrik (Hiiumaa valla ühistranspordi ja riigihangete spetsialist), Raina Smill (Hiiumaa valla keskkonnaspetsialist), Riho Sõrmus (AS Saarte Liinid Heltermaa sadama direktor), Tiit Harjak (Maanteeameti planeeringute menetlemise talituse juhtivspetsialist), Mait Must (Põllumajandusameti Saare keskuse peaspetsialist), Rein Urman (Keskkonnaameti spetsialist), Hannes Vaidla (Maanteeameti Lääne regiooni hooldevaldkonna juht);

– **Omar Jõpiselg** – Käina osavallavanem, vastutusvaldkond: majandus ja ettevõtlus. Teemarühma liikmed: Sander Kopli (volikogu liige ja eelarve- ja majanduskomisjoni esimees, OÜ Mainegrupp juhatus liige), Tarmo Mänd (volikogu liige), Ilmi Aksli (volikogu liige, MTÜ Hiidlaste Koostöökogu nõustaja, SA Hiiumaa Arenduskeskus investorkonsultant), Tanel Malk (Hiiumaa Ettevõtjate Liidu ja OÜ Faasion juhatus liige), Agur Nurs (AS M ja P Nurst juhatus liige), Jan Ignahhin (Recado Meedia OÜ projektijuht), Peep Lillemägi (ettevõtja, kaugtöötaja);

– **Liili Eller** – Pühalepa osavallavanem, vastutusvaldkond: valitsemine ja kodanikuühiskond. Teemarühma liikmed: Reili Rand (vallavanem), Aivar Viidik (volikogu esimees), Antti Leigri (volikogu liige, Palade Põhikooli ja Suuremõisa Lasteaed-Põhikooli direktor), Ants Orav (volikogu liige, Rahandusministeeriumi regionaalhalduse osakonna Hiiu talituse juhataja), Kaja Sõrmus (SA Hiiumaa Arenduskeskuse MTÜde konsultant / programmide koordinaator),

Ester Tammis (Kodukant Hiiumaa juhatuse esimees), Kaja Hiis-Rinne (MTÜ Hiiukala tegevjuht), Argo Nurs (MTÜ Hiiumaa Fotoprojekt juhatuse liige);

– **Lauri Preimann** – Kärkla osavallavanem, vastutusvaldkond: kultuur, sport ja vaba aeg. Teemarühma liikmed: Artur Valk (volikogu liige, Hiiu Valla Kultuuri ja Vaba Aja Keskuse kultuuri- ja sporditegevuse juht), Üleri Kaibald (volikogu liige, Kärkla Põhikooli ja Käina Kooli kehalise kasvatusõpetaja), Karin Kokla (Hiiumaa valla haridus- ja kultuuriosakonna juhataja), Margarita Korol (Hiiu Valla Kultuuri ja Vaba Aja Keskuse juhataja), Helle-Mare Kõmmus (Rahvakultuuri Keskuse rahvakultuurispetsialist Hiiu maakonnas), Anton Kaljula (Ühendus Hiiumaa Spordiliit MTÜ juhataja), Kristi Linkov (SA Hiiumaa Spordikooli direktor), Ly Meldorf (Käina Huvi- ja Kultuurikeskuse direktor);

– **Hergo Tasuja** – Emmaste osavallavanem, vastutusvaldkond: haridus ja noorsootöö. Teemarühma liikmed: Antti Leigri (volikogu liige, Palade Põhikooli ja Suuremõisa Lasteaed-Põhikooli direktor), Margit Kagadze (Hiiumaa Gümnaasiumi õppenõustaja; hoolekogu esimees), Ivo Eesmaa (Hiiumaa Gümnaasiumi ja Hiiumaa Ametikooli direktor), Karin Kokla (haridus- ja kultuuriosakonna juhataja); Tiia Liibert (Hiiumaa valla hariduse ja kultuuri spetsialist), Liina Lepamaa (volikogu liige, Emmaste lasteaia direktor), Kaie Pranno (Hiiumaa Noorsootöö Keskuse noorsootöö koordinaator);

– **Inge Elissaar** – rahandusosakonna juhataja, vastutusvaldkond: eelarvestrateegia.

Protsessi peamised tegevused

19.04.2018 arengudokumendi algatamine vallavolikogus.

25.04.2018 juhtrühma moodustamine ja ajakava kinnitamine vallavalitsuses.

10.05.2018 teemarühmade koosseisude kinnitamine.

Aprill–mai 2018 – avalikud koosolekud igas osavallas [24.04 Kõrgessaare osavald, Mangu küla; 25.04 Kõrgessaare osavald, Lauka küla; 26.04 Kõrgessaare osavald, Mägipe küla; 10.05 Emmaste osavald, Emmaste küla; 11.05 Kärkla (korraldaja MTÜ Ühine Hiiumaa); 14.05 Käina osavald, Käina alevik; 15.05 Pühalepa osavald, Hellamaa küla; 16.05 Kärkla osavald, Kärkla vallamaja; 18.05 Kõrgessaare osavald, Kõrgessaare alevik].

Kuni 31.05.2018 oli võimalus avaldada e-kanalite kaudu oma mõtteid Hiiumaa arengu kohta (vabas vormis ettepanekute tegemine; facebooki küsitlus etteantud teemadel).

Mai–august 2018 – teemarühmade töökoosolekud.

16.08.2018 – Hiiumaa [eel]arvamusfestivalil käsitleti haakuvaid teemasid.

07.09.2018 – eelnõu esitamine vallavolikogule ning avalikustamine kirjalike ettepanekute saamiseks (veebilehel).

12.09–18.09.2018 avalikud koosolekud igas osavallas (12.09 Kõrgessaare osavald, 13.09 Käina osavald, 14.09 Emmaste osavald, 17.09 Pühalepa osavald ja Kärkla osavald).

12.09–04.10.2018 osavallakogude koosolekud ettepanekute ja heakskiidu saamiseks.

20.09.2018 eelnõu tutvustamine ja I lugemine vallavolikogu istungil.

04.10.2018 muudatusettepanekute esitamise tähtaeg.

18.10.2018 eelnõu menetlemine (II lugemine) vallavolikogus.

31.10.2018 kinnitamine.

19.11.2020 muudatuste kinnitamine.

Arengut mõjutav väliskeskond

2012. aastal Eesti Arengufondi koostatud raportis “Väliskeskond 2020: olulised trendid ja nende tähendus Eestile” esitletakse olulisemaid väliseid muutusi, mis Eestit eelseisval kümnendil mõjutada võivad. Selles on välja toodud kuus trendiklastrit, mis väljendavad Eesti jaoks kõige olulisemaid väliskeskonna muutuste mustreid:

- 1) sotsiaalsüsteemid surve all;
- 2) liikuvam töajõud ja paindlikum töö;

- 3) loodusvarade nappus ja kasvupiiride nihutamine;
- 4) arenenud riigid vajavad uusi kasvumudeleid;
- 5) Euroopa otsib oma kohta maailmas;
- 6) valitsemisvormid muutustes.

Arengudokumendi lisa 2 on esitatud lühikokkuvõtte iga trendiklastri sisust ning nende tähendusest ja võimalustest Eesti ja sealhulgas Hiiumaa arengu jaoks.

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+” on analüüsitud olulisemaid Eesti riigi arengut mõjutavaid tulevikusuundumusi, mida tuleb arvestada ka Hiiumaa arengute planeerimisel.

Olulisemad ruumilise mõjuga üleilmsed suundumused on:

- maailmamajanduse raskuskeskme nihkumine Aiasse;
- üleminek teadmispõhisele majandusele;
- rahvastiku vananemine;
- linnastumine;
- ilmastu (kliima) muutumine;
- ökoloogiliste väärtuste mõjujõu kasv;
- üleminek laialdasele taastuenergia kasutamisele;
- nn rohelise ja hõbedase majanduse ennakasv.

Nimetatud väljakutsete ja võimalustega on vaja arvestada ka Hiiumaa arengu kavandamisel.

2018. aasta märtsis algatas Vabariigi Valitsus strateegia „Eesti 2035“ koostamise. Valdondlikult tasakaalustatud arengustrateegia koostamise käigus soovitakse jõuda planeerimisraamistikuni, mis:

- koondab riigisiselt läbiräägitud ja kokkulepitud ning rahvusvahelisi kohustusi arvestavad olulisemad Eesti arengueesmärgid ja tegevussuunad;
 - loob konsolideeritud arengueesmärkide põhjal keskse pikaajalise finantsraamistiku;
 - annab aluse järgmise perioodi eurorahade planeerimiseks ja kasutamiseks.
- Strateegia kinnitamine peaks toimuma 2020. aasta kevadel.

ÜLDINE HETKEOLUKORD

Haldusterritoriaalse korralduse muutmise käigus moodustatud Hiiumaa valla piiriks on senise Emmaste valla, Hiiu valla, Käina valla ja Pühalepa valla piir, välja arvatud nende omavahelises osas (jõustus 25.10.2017 Hiiumaa Vallavolikogu valimistulemuste väljakuulutamise päeval).

Ühinemise eesmärgid olid:

- Ühinevate omavalitsuste jätkusuutliku arengu ja strateegilise juhtimisvõimekuse suurendamine läbi nende tugevuste ja arengupotentsiaali kasutamise.
- Valla sotsiaalse, majandusliku, kultuurilise, administratiivse ja territoriaalse terviklikkuse saavutamine, haldussuutlikkuse suurendamine, valla piirkondade omapära säilitamine ning koostöö arendamine.
- Suutlikkuse tõstmine valla elanike elukvaliteedi parandamiseks eelarveväliste vahendite taotlemise, kohalike arengueelduste rakendamise ja eelarveväliste investeeringute kaasamise kaudu.
- Kohaliku demokraatia arendamine, kodanikualgatusele ja vastutusele suunatud tegevuste toetamine läbi valla piirkondade kogukonnapõhise aktiivse toimimise alt üles initsiatiivil.
- Valla elanikele kvaliteetsete avalike teenuste hea kättesaadavuse tagamine.
- Ühistranspordi kohaldamine inimeste liikumis- ja tööhõivevajadustele vastavaks.

- Hiiumaa kui ühtse toimeruumi arendamine ja huvide eest seismine.

Hiiumaal on viis osavalda oma osavallakogudega, mille peamine ülesanne on tagada elanike kaasaráákimise võimalus kohalikes ja ülevallalistes otsustusprotsessides, aidata kujundada arvamusi ja tagada sisendeid ning tagasisidet otsustusorganitele (vallavalitsus, vallavolikogu) piirkonna tervikliku arengu küsimustes ja piirkonna halduse kvaliteedi kohta.

Aluskaart:

Territoorium ja asustusüksused

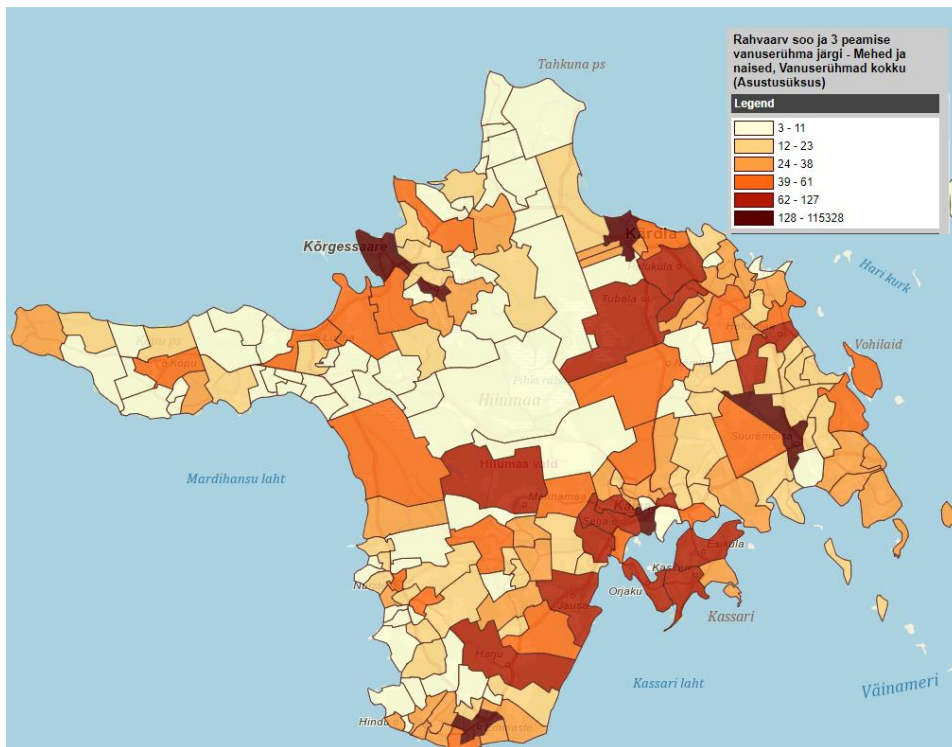
Hiiumaa valla pindala on 1003 km².

Hiiumaa valla keskus asub Kärđla linnas. Lisaks on vallas 2 alevikku (Kõrgessaare ja Käina) ja 182 küla.

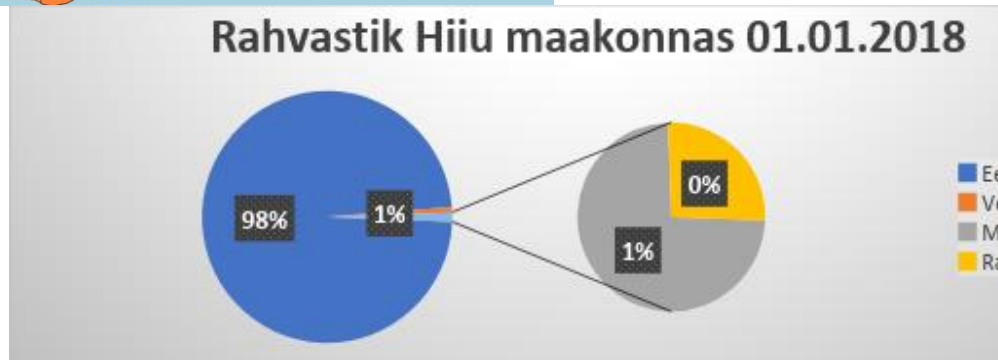
Rahvastik

Terve Eesti üheks suurimaks väljakutseks on rahvastiku vähenemine ja vananemine. Nagu enamikes Eesti piirkondades, on elanike arv langenud ka Hiiumaal tervikuna.

1992. aastal elas Hiiumaal ligikaudu 12 000 elanikku. Seisuga 01.01.2018 oli Hiiumaa valla elanike arv rahvastikuregistri andmetel 9580, mis moodustab kogu Eesti rahvastikust 0,7%. Meeste-naiste osakaal on vastavalt 50,6% ja 49,4% (Eestis 46,9% / 53,1%). Hiiumaa rohkem asustatud keskusteks on Kärđla linn, Käina ja Kõrgessaare alevikud, Emmaste, Suuremõisa, Lauka, Männamaa, Lõpe ja Nurste külad.

Kaart: Statistikaamet

Muudest rahvustest on esindatud ukrainlased, soomlased, valgevenelased, lätlased, sakslased, leedulased, juut ja poolakas. (Allikas: Statistikaamet)

Demograafiline struktuur s. 01.01.2018					
lapsed 0-6	lapsed 7-18	Sh lapsed 7-15	tööealised 19-64	eakad 65- ...	Rahvaarv KOKKU
457	966	712	6 128	2 029	9 580
5%	10%	73,7%	64%	21%	100%

(Allikas: Rahandusministeerium)

Kuigi viimastel aastatel on Hiiumaa vallas elanike arvu kahanemine aeglustunud, siis jätkusuutlikkuse tagamiseks on vajalik elanike arvu stabiilne kasv. 01. jaanuar 2018, võrreldes 01. jaanuar 2017 seisuga, oli üle viimase 23 aasta Hiiumaal taas rahvastik kasvanud ning seda 30 inimese võrra.

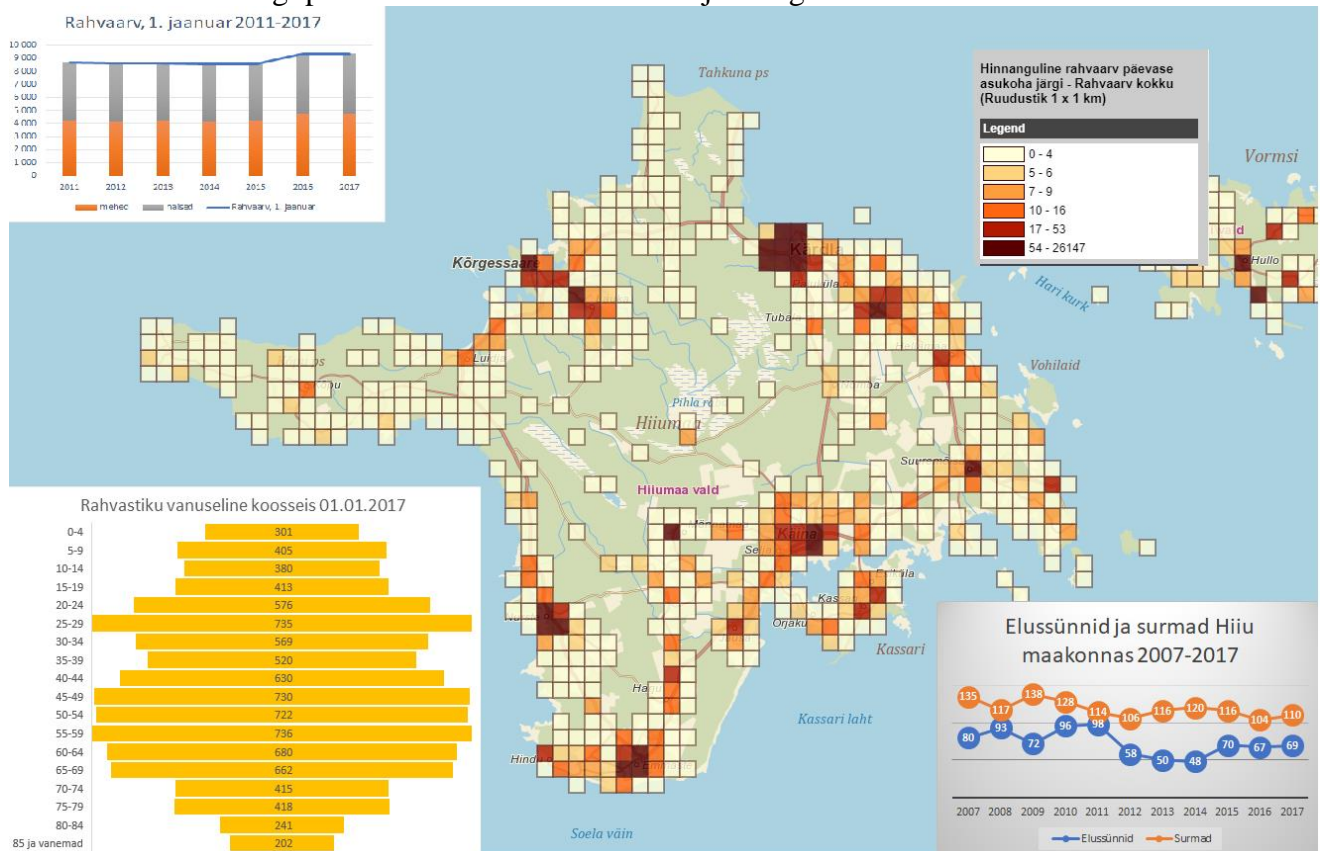
HIIU MAAKOND

Hiiu maakonna rahvastikupüramiid, 1. jaanuar 2017

Allikas: Statistikaamet

Maakonna rahvastiku paiknemist iseloomustab koondumine suurematesse keskustesse ning muul alal väga hõre paiknemine. Viimast soodustab ka suurte metsamassiivide paiknemine valla territooriumil. Külade territoriaalne jaotus regiooniti on äärmiselt ebahütlane, see teeb keeruliseks valla kõigi piirkondade ühtlase haldamise ja arengu.

(Allikas: Statistikaamet)

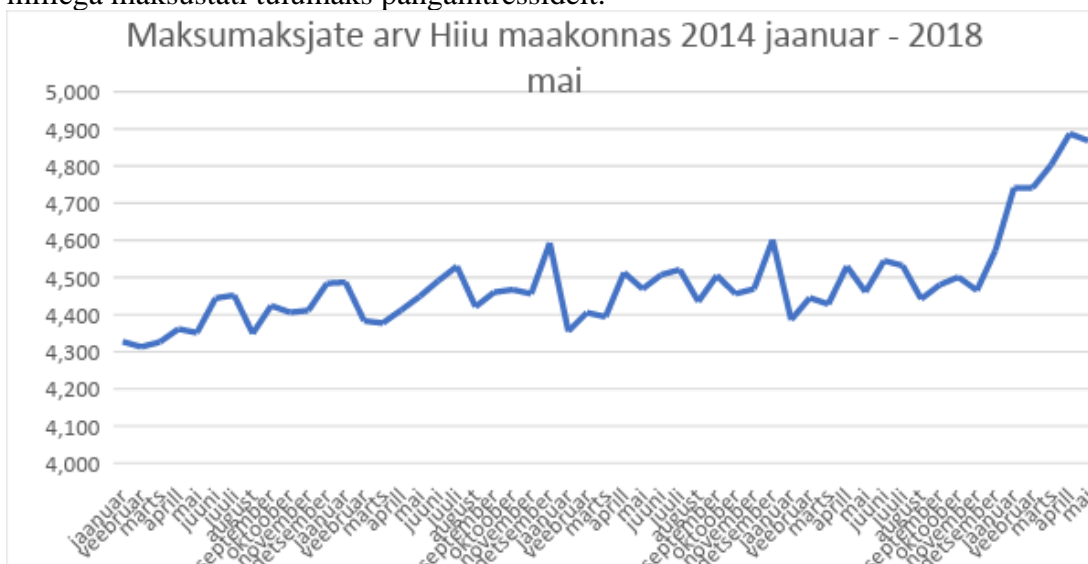
Rahvastiku ränne on püsitud suhteliselt stabiilne, nii sisse- kui väljarände osatähtsus on püsitud viimase üheksa aasta võrdluses ca 3% rahvastiku üldarvust.

(Allikas: Statistikaamet)

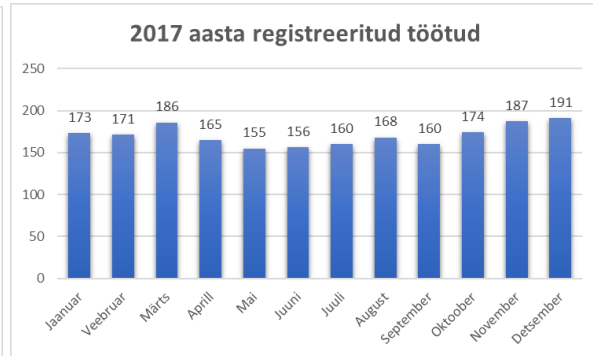
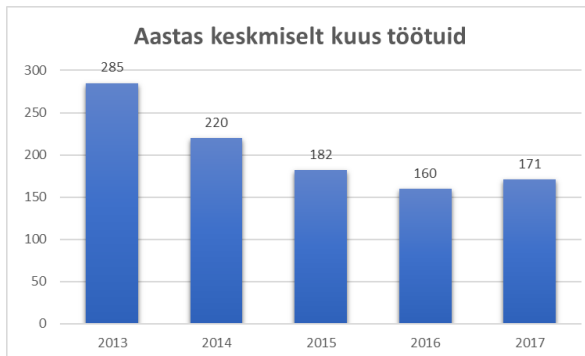
Maksumaksjad ja tööhõive

2017. aastal oli Hiiumaa vallas ühe kuu keskmine maksumaksjate arv Rahandusministeeriumi andmetel 4482, mis moodustas valla elanikkonnast 46,9%. 2018. aasta alguses on olnud maksumaksjate arvu kasv võrreldes aasta lõpuga ca 6% (mai 2018 oli 4868 maksumaksjat). Maksumaksjate hüppeline tõus 2018. aasta alguses oli tingitud muudatusest seadusandluses, millega maksustati tulumaks pangaintressidelt.

Allikas: Rahandusministeerium

Seisuga 31.12.2017 oli Hiiumaa vallas Eesti Töötukassa andmetel 191 registreeritud töötut (2% elanikkonnast). Keskmiselt oli 2017. aasta jooksul töötute arv 170. Töötute arv sõltub hooajast, talvekuudel on registreeritud töötuid rohkem, suvekuudel vähenemine võrreldes aasta lõpuga 19%. Seisuga 31.07.2018 oli Hiiumaa vallas kokku 153 töötut (31.01.2018 oli 231 töötut, kahanemine 33,8%), mis on kogu Eesti töötute arvust sama kuupäeva seisuga 0,5% (kogu Eesti töötute arvust 31.01.2018 0,7%). Töötuna arvel olevatest isikutest oli 31.01.2018 seisuga 55,5% mehed. Nii meeste kui naiste hulgas on kõige enam töötuid vanuses 25–54, vastavalt 52,9% (45 in) ja 60,3% (41 in). Noori vanuses 16–24 oli meestest 15,3% (13 in) ja naisi 7,3% (5 in).

Allikas: Statistiline andmebaas

Registreeritud töötute arv Hiiumaa vallas on aastatel 2013–2017 vähenenud 40%. Eestis oli 2013. aastal keskmiselt ühes kuus registreeritud töötuid 37 061 ja 2017. aastal oli 30 382. Viie aastaga vähenes registreeritud töötute arv 18%. Murekohaks on pikaajalised töötud.

Peamised töötust põhjustavad tegurid Hiiumaa vallas on:

- Ebapiisav transpordikorraldus valla erinevate asulate vahel.
- Pikaajalistel töötutel ebapiisav haridus ja kvalifikatsioon.
- Puudulikud tööharjumused, alkoholisõltuvus.
- Kvalifitseeritud ja motiveeritud kaadri puudumine.
- Töökohtade valikuvõimaluse vähesus.
- Osalise või puuduva töövõimega inimeste tööle saamise võimaluste vähesus.

Muude teemavaldkondade detailsemad hetkeolukorra kirjeldused on lisas nr 3.

VISIOON AASTAKS 2035+ JA ÜLDISED STRATEEGILISED ARENGUSUUNAD

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+” on toodud, et peamine arengueesmärk on tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Selleks on vajalikud kvaliteetne elukeskkond, head ja mugavad liikumisvõimalused ning varustus oluliste võrkudega. Sellest lähtudes on Eesti ruumilise arengu visioon aastaks 2030 sõnastatud järgmiselt: **Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik.**

Eesti regionaalarengu strateegia aastateks 2014–2020 visioon eeldab liikumist suunas, kus on loodud eeldused kõigi toimepiirkondade kestlikuks arenguks ning elamisväärseks ja turvaliseks eluks. Eesti areng tervikuna on eri piirkondade spetsiifiliste arengueelduste oskusliku ärakasutamise kaudu **regionaalselt rohkem tasakaalustumas.**

Visioon 2030+: Oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest.

Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Hiiumaa arengustrateegia 2020+ (kooskõlastatud 12.01.2015) visiooni kohaselt on üldine soovitud tulevikupilt järgmine:

Hiiumaa on armas, peresõbralik, loodust hoidva ja väärtustava elujõulise uuendusmeelse kogukonnaga saar Läänemeres, kus on atraktiivne elamis-, ettevõtlus- ja külustuskeskkond. Hiiumaa on väärt paik eneseteostuseks.

Hiiumaal elavad avatud ja elujõuline kogukond, kes väärtustab kohalikku kultuuripärandit, traditsioone ja loodust ning soosib mõõdukat uuenduslikkust. Hiiumaa sotsiaalne ja ruumiline areng on tagatud ühise, jagatud väärtustele tugineva koostööga arendustegevuste planeerimisel ja elluviimisel. Ühiselt ja koostöös edendatakse jätkusuutlikku ja konkurentsivõimelist väikeettevõtlust, mis tagab nii väärilise sissetuleku elanikele kui ka vajalike teenuste olemasolu. Saare tööstusettevõtted on uuendusmeelsed ja jätkusuutlikud. Avalikud teenused on hästi kättesaadavad Hiiumaa igas kandis. Erilist rõhku pannakse noorte toetamisele ning hariduse ja elukeskkonna kvaliteedi tõstmisele, mille tulemusena on elanike arvu vähenemine peatunud. Hiiumaal on head ja vajadustele vastavad transpordiühendused.

Hiiumaa visioon 2035 +

Hiiumaa on unikaalne kooslus puhta looduse keskel toimivast kaasaegsest elukeskkonnast, mis on tänu kvaliteetselt toimivatele tehnilistele lahendustele suurepärasel ühendusel välismaailmaga.

Hiiumaa tuleviku kujundamisel järgitakse järgmisi väärtusi:

- **hiidlaseks olemine** – väärtustame kohalikku inimest ja pärandit, hoiame au sees hiiu keelt ja kultuuri ning kanname uhkusega hiidlase identiteeti;
- **innovatsioon** – oleme avatud teaduspõhisele majandusele ja uutele tehnoloogilistele lahendustele ning oskame neid kasutada ettevõtluses, saare elanike ja küllastajate hüvanguks, väärtustame elukestvat õpet;
- **hoolivus** – väärtustame igat saare elanikku, ettevõtjat ja külalist, meil on turvaline elukeskkond, kvaliteetsed avalikud teenused;
- **keskkonnahoid** – konkurentsivõimeline ja jätkusuutlik ettevõtlus- ning mitmekesine ja looduslähedane külustuskeskkond; väärtustame ja arendame keskkonnasäästlikku ning -teadlikku tarbimiskultuuri ja hoiame saare puhtana;
- **avatus maailmale** – meil on stabiilsed ühendused nii kohapeal kui välismaailmaga, oleme uudishimulikud ja julged, teame oma tugevusi ja õpime teistelt.

Teemavaldkondade strateegilised eesmärgid, alaeesmärgid, peamised tegevussuunad ning mõõdikud

1. INIMARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on ettevõtlik rahvas ja sidus, ühtne ja avatud kogukond. Parimad arenguvõimalused on tagatud igale lapsele ja täiskasvanule. Hiiumaa elanik on terve ja toimetulev, eneseteostuse võimalustega, kelle igakülgne heaolu ja turvalisus on tagatud vajaduspõhise ja kliendikeskse sotsiaalhoolekandega võimalikult kodu lähedal. Hiiumaal on tagatud stabiilne ja kvaliteetne esma-, eri- ja üldarstiabi kättesaadavus, sh sünnitusabi teenus.

Hiiumaa on atraktiivne ja mitmekesiste võimalustega aja veetmise koht hiidlastele ning saare külalistele.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Hiiumaad juhitakse ja arendatakse teadmiste- ja väärtuspõhiselt ning koostööle avatult.
- Hiiumaal on tagatud sotsiaalne ja ruumiline tasakaalustatud areng.
- toimivad vajaduspõhised avalikud teenused.
- aktiivne kodanikuühiskond.
- koostöö saaresiseselt ja naabermaakondadega.
- traditsioonide väärtustamine ja säilitamine.
- ennetustegevus riskikäitumise vähendamiseks.
- igapäevane vastutus iseenda turvalisuse ja tervise eest.
- kvaliteetne haridus ja elukestev õpe.
- formaalse ja mitteformaalse hariduse toimiv kooskõla.
- tõhus ja vastastikku toetav koostöö kodu ja haridusasutuste vahel ning valdkonnaüleselt (lapsevanem, kool ja huvikoolid, noortekeskused, raamatukogud, muusika- ja spordikool, sotsiaalvaldkond jne).
- universaalse disaini¹ põhimõtete rakendamine.
- erialase ettevalmistusega meeskond.

Probleemid ja kitsaskohad

- Elanikkonna vähenemine ja püsielanike arvu aeglane kasv. Eakate (>65 aastaste) suur osatähtsus – 20,8% (Eesti keskmine 19,3%, Eesti suurim 22,7%).²
- Eesti keskmisest madalam loomulik iive ja laste (0–14a) madalaim osatähtsus elanikkonnast (11,6%).³
- Ebahühtlane elanikkonna paiknemine saare territooriumil.
- Suvehiidlaste vähenemine kaasatus kogukonda.
- Spetsialistide järelkasvu puudumine.
- Hiiumaa eripära nõrk kajastatus riiklikes arengudokumentides.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa valla juhtimisel on sihiks elanikkonna kasvatamine läbi kvaliteetsete avalike teenuste ja soodsa ettevõtluskeskkonna.
- Hiiumaa elanik on terve, ettevõtlik, haritud ja muutustele avatud, väärtustab oma kodukanti ning panustab Hiiumaa arengusse.
- Hiiumaal on hea, turvaline ning väärikas elada läbi terve elukaare.
- Hiiumaa valda juhitakse väärtuspõhiselt, elanikkond on kaasatud otsustusprotsessidesse.
- Igapäevane kaasabil on turvalisse kogukonda panustatud. Õnnetuste vältimiseks on elanikkonna ja ametkondade teadlikkus kasvanud.
- Päästevõimekuse tase, nii inimressurs kui materiaalne (reageerimiseks vajalik taristu, päästetehnika ja -varustus), on kõrge ka vabatahtlikel päästjatel ja vabatahtlikel merepäästjatel.
- Hiiumaal on kaasaegne tervishoiu taristu ning professionaalne arstiabi on kättesaadav.
- Hiiumaa elanikud on eluterve suhtumisega ja tervena elatud aastad on kasvanud 10% võrra.

1 Universaalne disain on strateegia, mille eesmärgiks on luua erinevate keskkondade, toodete, kommunikatsiooni, infotehnoloogia ning teenuste disain ja ülesehitus ligipääsetavaks, arusaadavaks ning kasutatavaks kõikidele nii suures ulatuses ning nii sõltumatul ja loomulikul viisil kui võimalik; eelistatult ilma kohandamise vajaduseta. [Allikas: Universaalse disaini Ekspertide Komitee](#)

2 Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

3 Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

- Hiiumaal on piirkondlikku eripära arvestav, vaimset ja kehalist aktiivsust soodustav ning atraktiivne ja mitmekesine aja veetmise ning enesearengut toetav elukeskkond hiidlastele ja saare külalistele.
- Hiiumaad tuntakse sportlike tulemuste poolest.
- Laulu- ja tantsupeo traditsioon ja sellega seonduv protsess Hiiumaal on jätkusuutlik;
- Hiiumaal on tugev ja jätkusuutlik haridusvõrgustik. Tagatakse kodulähedane tugev põhiharidus (I,II ja III kooliaste), säilitades olemasoleva koolivõrgu. Täiskasvanutel on head võimalused elukestvaks õppeks.
- Igale Hiiumaa lapsele on tagatud lastehoiu võimalus ja alushariduse kättesaadavus.

Aastaks 2022

- on Hiiumaal vähemalt 10 000 registreeritud elanikku.
- laste (0–14a) osatähtsus elanikkonnast on kasvav.
- 10% suvehiidlastest on saanud püsielanikud.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud):

Hiiumaa ühiskondliku sidustatuse tugevdamine muude Eesti piirkondadega, mis aitaks vähendada kogu piirkonna arengut pärssivat sotsiaal-ruumilist eraldatust.

- Hiiumaale piirkondlike erisuste kehtestamine (sh noorte ja perede ettevõtlustoetus) – pilootprogramm.
- Sarnaselt Kagu-Eestiga, Ida-Virumaaga Hiiumaa kui saare arengu toetamiseks **eriprogrammi loomine:**

1. tagamaks ühenduste (parvlaev, lennuk, elekter, side jt) areng ja vastavus tänapäeva nõuetele ning konkurentsivõimelise ettevõtluse vajadustele;
2. Hiiumaa pärimusliku kultuurikeskkonna säilitamiseks;
3. maksuerisuseks aastaringiselt tegutsevatele ettevõtetele;
4. külastuskeskkonna arendamiseks;
5. avalike teenuste kulupõhise rahastusmudeli kasutamine.
 - Vähemalt 50 riigiasutuste töökoha juurde toomine Hiiumaale (näiteks riigikaitse, keskkond).
 - Hiiumaa olulisemad eripärad kajastuvad regionaalarengut mõjutavates riiklikes dokumentides.

Valla tegevustasand

- Hiiumaa valla noortele peredele soodustingimustel elamumaa müügi programmi ja põhimõtete välja töötamine.
- Vald soodustab hajaasustuses toimetulemist, sealhulgas püsiasustusega väikesaartel.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Elanike arv	Rahvastikuregister	9580 (01.01.2018)	10 000
Loomulik iive	Statistikaamet, RV032	-41 (2017)	positiivne
Rändesaldo	Statistikaamet, RVR06	7 (2016)	Iga-aastaselt kasvav, vähemalt +10%
Elanike rahulolu valla- ja osavalla valitsuste teenustega	Uuring, viiakse läbi 1 kord	Esimene uuring	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste

	aastas	viiakse läbi 2020.a	hindamist
Suvehiidlaste osatähtsus elamutega hoonestatud kinnistute omanikest	Uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

Panustab strateegia eesmärkidesse:

Eesmärk 1: Toimepiirkondade terviklikkust ja konkurentsivõimet soosiv elu- ja ettevõtluskeskkond.

Toimepiirkonna keskuste tagamaal **teenuste ja elukeskkonna kohandamine hõreasustuse tingimustele** – aitab tagada elamisväärse ja turvalise elukeskkonna ning igapäevaelu vajaduste rahuldamise, et aidata kaasa rahvastiku vähenemise ja vananemise aeglustumisele maapiirkondades.

Eesmärk 4: Piirkondade tugevam sidustus ja arendusvõimekus.

Kohaliku ja regionaalse arendusvõimekuse ning koostöö tugevdamine.

Toimepiirkondade omavahelise ja üle piiri arenduskoostöö tõhustamine – selle abil võimendatakse tervikuna piirkondliku arendustegevuse mõju ja tulemuslikkust.

Toimepiirkondade **parem omavaheline ja üle piiri sidustus** – tugevdab nii riigisisest ruumilist ühtekuuluvust kui piirkondade ühendatust muu Euroopaga.

Valdkonnapoliitikate **kohapõhisuse ja kaasmõju tugevdamine regionaalarengus** tagab tervikuna tõhusama regionaalpoliitika kõigi valdkonnapoliitikate paremal kaastoel.

1.1. VALITSEMINE

Hiiumaa vallas tagatakse põhitegevuste ja osavaldades valla hallatavate asutuste järjekindel areng arengukava perioodil. Kõiki Hiiumaa avaliku sektori asutusi (lasteaiad, koolid, kultuur, vaba aeg, sotsiaal, jm) arendatakse põhimõttel, et töötasud oleksid konkurentsivõimelised, tagatud materiaalne baas, oleks olemas kaasaegsed infotehnoloogilised vahendid, tagatud erinevad sotsiaaltoetused ja garantiid püsielanikele.

Probleemid ja kitsaskohad

- Madal osalusdemokraatia tase elanikkonna hulgas.
- Uus valitsemissüsteem (osavallad, osakonnad) vajab veel ülesannete jaotuse ja vastavalt sellele struktuurset täpsustamist.
- Hiiumaa mainekujundus ei toimi süsteemselt üle-saareliselt ning saare kogukond ei ole üheselt teadvustanud iseenda rolli ja võimalusi saare positiivseks mainekujundamiseks.

Aastaks 2022

- Valla juhtimiseks on välja kujunenud optimaalne ülesannete jaotus ja struktuur ning vallaelanikule arusaadav vastutuse jagunemine.
- On rakendunud valla töötajate arengu ja motiveerimise süsteem.
- Toimib tõhus suhtlus valla ja erinevate sihtrühmade vahel.
- Hiiumaa mainekujunduse töö tulemusel on kasvanud kogukonna teadlikkus iseenda rollist saare positiivse kuvandi loomisel.

- Osalusdemokraatia arendamiseks tagame osavaldade õigused piirkondade arengu küsimustes kaasa rääkimisel, sh otsustusõiguse andmine teatud kohapealsete kogukonda puudutavate küsimuste lahendamisel.

Meetmed

Valla tegevustasand

1. Tõhusalt toimiv, optimaalse struktuuriga omavalitsus.
2. Tasakaalustatud ja kodanikulähedased otsustusprotsessid ning kvaliteetsed avalikud teenused on kõikides osavaldades.
3. Töötajate professionaalne areng on toetatud ja rakendatakse tõhusalt motivatsioonisüsteemi.
4. Külaelu ja mittetulunduslik koostegevus on väärtustatud ja külades on loodud hea elukeskkond. Vallas on kodanikuühiskonda ja vabatahtlike kaasamist soodustav keskkond.
5. Hiiumaa Vallavalitsus on avatud partner erinevatele sihtrühmadele.
6. Hiiumaa valla eelarve koostamist ja täitmist on juhitud vastutustundlikult, mis tagab kogu Hiiumaa valla tasakaalustatud arengu.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Vallavalitsuse ja osavallavalitsuste töötajate / teenistujate rahulolu tööandjaga – viiakse läbi 1 kord aastas	Uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Avaliku sektori investeeringute maht (miljonit eurot)	Rahandusministeerium	1,382	kasvav
Aktiivselt tegutsevate mittetulundusühingute osakaal MTÜ-de üldarvust	Äriregister, SA Hiiumaa Arenduskeskus	65% ⁴	Kasv 10%
Külade esindusorganiga (külaselts, külavanem) hõlmatud külade arv	Külaseltsid või Kodukant Hiiumaa	22	60

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020

Panustab strateegia eesmärkidesse :

Eesmärk 4: Piirkondade tugevam sidustus ja arendusvõimekus.

- Toimepiirkondade **omavahelise ja üle piiri arenduskoostöö tõhustamine.**

- **Valdkonnapoliitikate kohapõhisuse ja kaasmõju** tugevdamine regionaalarengus – tagab tervikuna tõhusama regionaalpoliitika kõigi valdkonnapoliitikate paremal kaastoel.

1.2.TURVALISUS

Probleemid ja kitsaskohad

- Elanikkonna vananemisega suureneb nii tule- kui ka muude koduste õnnetuste tõenäosus.

⁴ Kriteerium: majandusaasta aruanne esitatud, tegevus toimib. Kokku oli seisuga 10.08.2018 registris 277 MTÜd, 181 on aktiivsed ja 96 mitteaktiivsed (28 – majandustegevust ei toimunud ja 68 – aruanne esitamata või likvideerimisel või kustutamishoiatusega).

- Elanikkonna vähene riskiteadlikkus hädaolukordades iseseisvalt hakkama saada.
- Elamufondi vananemine ja sellest tekkivad tuleohud (küttekolded, elektrisüsteemid jne).
- Tuletõrje veevõtukohtade amortiseerumine ja teatud piirkondades puudumine.
- Uppumiste ja veeõnnetuste kõrge risk (päästetute arv (suhtarvuna 100 000 elaniku kohta) on Eesti halvim 22,6%).⁵
- Läänemere tihedast laevaliiklusest tulenev merereostuse oht.
- Joobes juhtide kõrge osakaal liikluses (7%; Eesti keskmine 5,4%, Eesti madalaim 4,0%).⁶
- Narkootiliste ainete kasutamise ja vahendamise kasvav trend.
- Vägivalla süütegude arvu kasv.
- Lähisuhtevägivalla varjatus.
- Erakorralise abi kättesaadavus liialt ilmastikust sõltuv.
- Väga suur vastutus on vabatahtlikel päästjatel, samas puuduvad piirkonniti tingimused nende poolt aastaringseks kiireks päästevõimekuse tagamiseks. Samuti vabatahtlike juurdekasvu vähesus.
- Vabatahtlike päästjate ja merepäästjate riigipoolne rahastusskeem ei taga nende tegevuse jätkusuutlikkust.
- Kohapealsete arstide väike hulk, et suurõnnetuse puhul piisavas mahus abi anda.
- Puudub kriisiplaan eriolukorras käitumiseks.
- Ühendused mandriga ebastabiilsed. Häired elektrivarustuses.
- Primaarsete teenuste kättesaadavus territoriaalselt ebahühtlane.

Aastaks 2022

- Toimib mitmekülgne võrgustikutöö turvalisuse tagamisel ja erakorralise abi osutamisel.
- Päästevõimekuse tase kõikidel tasanditel on kõrge.
- Kasvanud on abipolitseinike, vabatahtlike päästjate ja merepäästjate arv ning neil on kasutada piisavalt ressursse.
- Motiveeritud abipolitseinikud, vabatahtlikud päästjad ja merepäästjad.
- Toimib mitmepoolne koostöö erakorralise abi osutamisel.
- Kärkla lennujaam on määratletud kui varu-lennujaam nii haigla kui pääste jaoks.
- Loodud on tingimused vabatahtlikele päästjatele aastaringse päästevõimekuse tagamiseks.
- Vee- ja kanalisatsioonitaristu rajamisel ja uuendamisel luuakse vastavates piirkondades tõhus tuletõrjevõõtu võrgustik.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Määratleda Kärkla lennujaam kui varu-lennujaam nii Hiiumaa haigla kui pääste jaoks. Kärkla lennuväli on oluline maandumis- ja tankimisvõimalustega lennuväli rahvusvaheliste merepäästeoperatsioonide läbiviimisel Läänemere keskosas.

5 Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Eesti keskmine näitaja on 5,9%, Eesti parim näitaja on 2,0%.

6 Näitaja arvutatakse 1000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018.

- Luua tingimused vabatahtlikele päästjatele aastaringse päästevõimekuse tagamiseks (näiteks Kõpus tuletõrjeauto talviseks hoidmiseks garaaž; mobiilsed hoiutingimused eri piirkondades merepäästevahendite aastaringseks hoiustamiseks).
- Luua vabatahtlike päästjate ja vabatahtlike merepäästjate rahastusskeem, mis tagab nende tegevuse jätkusuutlikkuse.

Valla tegevustasand

- Ennetustegevus lasteaedades, koolides, noortekeskustes laste ja noorte õigusrikkumiste ennetamiseks ja/või vähendamiseks.
- Ennetustegevus laste ja noorte õiguskuulekuse kasvatamiseks.
- Kodanike teadmiste ja aktiivsuse soodustamine turvalisuse küsimustes (õigusrikkumistest teavitamine, kodanike enda aktiivsuse tõstmine oma vara kaitsmisel, naabrivalve jms).
- Vabatahtlike päästjate ja merepäästjate motiveerimine ja vajadusel toetamine.
- Suurim partner riigile, kodanikule ja organisatsioonidele ja jõuline panustamine turvalisuse probleemidesse.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Osaletakse aktiivselt ennetustegevusprogrammides ja -kampaaniates koostöös Politsei- ja Piirivalveamet, Maanteeamet, Päästeameti jt asjakohaste organitega.
- Ükski ohver ei ole üksi - koostöös ohvriabi süsteemi jt asjakohaste partneritega tagatakse õigeaegne ja vajalik abi kuriteohvritele.
- Vabatahtlike päästjate, vabatahtlike merepäästjate, Politsei- ja Piirivalveamet, Maanteeamet, Päästeameti, Kaitseliidu, kodanikeühenduste ning muude asutuste/ettevõtete koostöövõimekuse arendamine päästetöödel, ennetustegevuses, koolitamisel ja noorte järelkasvu ettevalmistamisel.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Kuritegude arv 10 000 elaniku kohta	Justiitsministeerium, Statistikaamet, JS009	75 Kokku 70 (2017)	Püsiv kahanemine
Päästeteenistuste registreeritud sündmused	Statistikaamet, JS41	82 (2016)	Püsiv kahanemine
Alaealiste süütegude arv	Politsei- ja Piirivalveamet	44 (2017)	Püsiv kahanemine

Seosed riigi arengudokumentidega

Siseturvalisuse arengukava 2015–2020 üldeesmärk on tagada, et Eesti **inimesed tunneksid, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas**, kus igapäevane väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusse loovad ühe turvalisema riigi Euroopas. Nutikate, optimaalsete ja mõjusate lahendustega parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

1.3. RAHVATERVIS

Probleemid ja kitsaskohad

- Eriarstiabi kättesaadavus, mille peamiseks probleemideks on pikad järjekorrad teatud eriarstide juurde pääsemiseks.

- Füsio- ja tegevusterapeutide vähesus.
- Arstkonna vananemine. Keeruline leida meditsiinipersonali ja -spetsialiste, isegi kui pakutakse täiskohaga tööd.
- Inimestel puudub arusaam ja ülevaade tänapäeva meditsiinisüsteemist.
- Kaasaegse ning mitmekülgsete võimalustega tervisekeskuse puudumine, kus saaks ka perearstid teenust pakkuda.
- Laste ja noorte madal terviseteadlikkus.
- Ülekaaluliste ja rasvunute osatähtsus 16–74a seas suhteliselt kõrge 51,4% (Eesti keskmine 47,6%, Eesti madalaim 41,3%). Samas vanuserühmas on Eesti keskmisest madalam ka piisava liikumise näitaja 68,6%. (Eesti keskmine 70,8%, Eesti kõrgeim 89,5%).⁷
- Meeste (>16a) hulgas esineb Eesti keskmisest enam depressiooni 6,6% (Eesti keskmine 5,8%, Eesti madalaim 2,8%).⁸
- Pahaloomuliste kasvajate esmajuhude osatähtsus on suhteliselt kõrge 6,6% (Eesti keskmine 6,6 %, Eesti madalaim 6,0%).⁹
- Küllaltki kõrge on vereringeelundite haigustesse suremus 325,3% (Eesti keskmine 312,1%, Eesti madalaim 268,9%).¹⁰
- Tervishoiusüsteemi ja sotsiaalvaldkonna teatud lahusus.
- Koduõendusteenus nõrgal tasemel.

Aastaks 2022

- Hiiumaa eri piirkondades on kättesaadav esmatasandi arstiabi, sh on tegevust alustanud tervisekeskus.
- Koduõendusteenus on kättesaadav.
- Hiiumaa Haigla jätkab üldhaiglana, pakkudes eriarstiabi vähemalt tänases erialade mahus.¹¹
- Laste ja noorte terviseteadlikkus on oluliselt kasvanud.
- Täiskasvanute vaimse tervise probleemidega tegeletakse süsteemselt.
- Perearsti ja -õe regulaarsed vastuvõtud toimuvad Kärddlas, Käinas, Emmastes ja Kõrgessaares.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa haigla jätkab tegevust üldhaiglana.
- Hiiumaa haigla kulupõhise (*global-budget*) rahastusmudeli täiendamine ning sellega jätkamine.

7 Allikas: Euroopa laste rasvumise seire. Tervise Arengu Instituut 2018

8 Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Eesti halvim näitaja on 12%.

9 Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018. Eesti halvim näitaja on 8,4%.

10 Näitaja arvutatakse 100 000 elaniku kohta. Allikas: Tervise Arengu Instituut, Hiiumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018.

11 Selgitus tänasele mahule sept. 2018: SA Hiiumaa Haigla omab 2 tegevusluba: õendusabi ja eriarstiabi. Eriarstiabi osutatakse 13 erialal, 2019. aastal lisandub psühhiaatria eriala ja eriarstiabi osutamine lõpetatakse endokrinoloogia erialal. Erialadel, millel ei ole maakonnas ühe eriarsti jaoks täies ulatuses mahtu, kasutatakse nn visiitarstide teenust, mis võimaldab tagada kvaliteetse eriarstiabi kiirema kättesaadavuse oma maakonna elanikkonnale. Oftalmoloogia teenust pakub haiglas AS Ida-Tallinna Keskhaigla. Ortopeedia, reumatoloogia ja neuroloogia teenust osutab SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla.

- Eriarstiabiiteenuse kättesaadavuse parendamiseks tehakse koostööd Põhja-Eesti Regionaalhaiglaga ning vajadusel teiste meditsiinasutustega. Hiiumaa haigla meditsiinipersonali praktilise pädevuse tõstmiseks võimaldatakse tööpraktikat Põhja-Eesti Regionaalhaiglas vähemalt 1 kuu jooksul aastas.
- Parendada tuleb patsientide mandrile eriarstiabile transportimise korraldust (lennubrigaade on vaja juurde, riik peaks muretsema ainult meditsiinilendude jaoks helikopteri, riiklikult oleks vaja korraldada maismaatransport süsteemsemalt).

Valla tegevustasand

1. Uutele spetsialistidele munitsipaaleluruumide võimaldamine.
2. Koostöös tervishoiuteenuste pakkujatega tervishoiu edendamine, sh koduõendusteenus. Vald toetab Emmastes, Kõrgessaares ja Käinas asuvaid perearsti ja -õe tegevuskohtasid.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Koostöö abivahendite kättesaadavuse tagamisel.
- Pereteraapia võimaluse pakkumine.
- Rajatava Hiiumaa tervisekeskuse juurde luua abivahendite spetsialisti ametikoht.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Tervena elada jäänud aastad sünnimomendil Mehed Naised	Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas, TE753 Statistikaamet, TH753	2015/2016 55,31 (Eesti 53,92) 60,47 (Eesti 57,38)	Kasvav
Ülekaaluliste ja rasvunute osatähtsus 16–74.a seas	Tervise Arengu Instituut	51,4% (2018) Eesti keskmine 47,6%, Eesti madalaim 41,3%	Püsiv kahanemine
Ülemäärase kehakaaluga üldhariduskoolide (6 tk) 1. klasside õpilased	Tervise Arengu Instituut	37% (2015/16. õa) Eesti madalaim Tartumaal 24% ja Harjumaal 25%	Püsiv kahanemine

Seosed riigi arengudokumentidega

Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020

6. Arengukava eesmärk: Strateegilise valdkonna üldeesmärk – **Tervena elatud eluiga** on Eestis aastaks 2020 pikenenud meestel keskmiselt 60. ja naistel 65. eluaastani ning keskmine eeldatav eluiga on pikenenud meestel 75. ja naistel 84. eluaastani.

1.4. VABA AEG, SPORT, KULTUUR JA NOORSOOTÖÖ

Probleemid ja kitsaskohad

Vaba aja- ja sporditeenused

- Hiiumaal puudub ainukese maakonnana Eestis kaasaegne spordikeskus. Seetõttu ei saa muuhulgas korraldada sisetringimustes Eesti meistrivõistluste võistlusi.
- Sportimistingimused olemasolevatel sise- ja välialadel on puudulikud, seejuures invasportlaste võimalused sisetringimustes sporti teha on väga piiratud.

- Spordijuhtimine on killustunud, rollijaotused ebaselged. Puudub süsteemsus ja järjepidevus sporditegevuse korraldamisel.
- Piiratud on valikud individuaalaladega tegelemiseks.
- Piirkonniti on ebaühtlased võimalused erinevateks tegevusteks. Ebaühtlaselt on jaotunud treeningbaaside koormus (n: Kärđlas ja Kõrgessaares ülekoormatus).
- Treenerite / juhendajate vähesus, eriti noorte. Uute treenerite vähene motiveeritus.
- Puudub ühtne visuaalne identiteet, läbi mille Hiiumaad turundada.
- Ühistranspordisüsteem ei toeta erinevates vaba aja veetmise võimalustes osalemist. Mis võib olla üheks põhjuseks, et osaletakse vähe huvitegevuses, huvihariduses.
- Huvitegevuse ja spordiklubide toetamine toimub ebaühtlastel alustel.
- Lapsevanemate madal sissetulek pärsib laste osalemist tasulistes vaba aja tegevustes.

Kultuuriteenused

- Puudub ühtne arusaam ja eesmärk saare kultuurielu arendamiseks. Kultuurielu juhtimine ja rollijaotused ebaselged.
- Erinevad Hiiumaa esindajad (erinevates valdkondades) välisvisiitidel tutvustavad kitsalt oma valdkonda. Ebaselge on, millised on valla koostööpartnerid kultuuri ja traditsioonide vahetamises / koostöös.
- Kultuur, turism ja ettevõtlus toimivad eraldi sektorina ja ühine koostöö toimib paraku vajaduspõhiselt.
- Laste ja noorte hulgas on rahvakultuur ebapopulaarne.
- Motiveeritud juhendajate vähesus, olemasolevate vananemine. Huviringide valiku mitmekesistamine jääb sageli juhendaja puudumise taha.
- Kehv või puudulik koostöö kultuuriasutuste vahel ning koolidega.
- Suursündmuste korraldamine saarelisuse tõttu väga kulukas.
- Valla rahastusega toimivate kontsertide või teatrietenduste mõningane kaheldav väärtus.
- Kaks suurt Hiiumaa kultuurimaja vajavad mõlemad kaasajastamist.
- Kultuurisündmuste toimumiste kuhjumine suvisele külastuste kõrghooajale ning sageli toimuvad mitmed üritused samadel kuupäevadel. Mistõttu osasaajate hulk on võimalikust väiksem.
- Mitmed sündmused on formaadilt aegumas ja vajavad uuenduslikkust.
- Raamatukogudes on valdavalt ruumipuudus. Eakate ja puuetega inimeste juurdepääs teenusele on takistatud.

Noorsootöö

- Noorsootöö ebaühtlane kvaliteet saare eri piirkondades.
- Noorsootöötajad peavad olema liiga universaalsed, mistõttu võib mõni tegevussuund jääda pinnapealseks.
- Ühistranspordiühendused ei toeta noorte osalemist tegevustes.

Aastaks 2022

- Hiiumaal toimub jätkuvalt vähemalt 12¹² üle-eestilise tähtsusega spordivõistlust, kust saavad osa nii harrastussportlased kui profid.
- Hiiumaal toimub jätkuvalt vähemalt 10¹³ üle-eestilise tähtsusega kultuuriüritust.

12 Olulisemad spordivõistlused Hiiumaal 2018 näitel: Orienteerumise KV, Hiiumaa Võrkpalliturniir, Kärđla Ratsupäevad, Hiiumaa jooksumaraton, Hiiumaa rattamaraton ja Rattanädalavahetus, tennisevõistlus Tuulekala CUP, Saalihokiturniir Viskoosa Cup, Hiiumaa Sulgpalliturniir, Hiiumaa korvpalliturniir Kärđla CUP, Eesti meistrivõistlus kardisõidus, Jääpurjetamine (Euroopa meistrivõistlused 39.), purjelaua, surfilaua jt svised veespordi võistlused; StreetMoto Orienteerumine, Hiiumaa Velotuur/Eesti MV mitmepäevasõidus senioritele.

- Suviste kultuurisündmuste toimumise aeg on hajutatud vähemalt pooleaastasele perioodile.
- Huvitegevuse võimalused on mitmekesised ja nendes osalemine on aktiivne.
- Toimib ühtlase kvaliteediga noorsootöö.
- Noorte nõustamise teenus on kättesaadav igale abivajajale.
- Valdav osa elanikest liigub ja spordib.
- Raamatukoguteenuse kaasajastamine.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa Spordikeskuse loomise rahaline toetamine.
- Huvitegevuse rahastamise jätkamine, võimalusel suurendamine.
- Treenerite rahastamise jätkamine.
- Muuseumihoidla rajamise rahastamine.
- Spordiklubide ja noortesporti toetamise ühtse pearaha süsteemi loomine.
- Jätkub riigipoolne toetus rahvaraamatukogudele teavikute soetuseks ja töötajate kuludeks vähemalt praeguste aluste alusel.

Valla tegevustasand

1. Vaba aja-, kultuuri- ja sportimisvõimalused on mitmekesised ja kaasaegsed kõikides Hiiumaa piirkondades.
 2. Huvitegevus sh rahvakultuuriga tegelemine on kättesaadav igale Hiiumaa inimesele.
 3. Merekultuur ja -sport on au sees.
 4. Spordi- ja kultuuritegevuse juhtimine ning korraldamine toimub ühtselt ja professionaalselt.
 5. Raamatukogud ja muuseumid on innovatiivsed, pärandkultuuri säilitavad mäluasutused.
- Hiiumaa noorsootöö toimib keskselt koordineerituna ning vastavalt Eesti Avatud Noortekeskuste heale tavale.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

Tervise-, matka- ja loovusradade ning seikluslike liikumisradade rajamise jätkamine ning korrashoid koostöös kolmanda ning avaliku sektoriga, erasektoriga ja riigiga.

Elanike terviseteadlikkust tõstvatele ettevõtmistele partnerriks olemine.

Kärdla Nukuteatri tegevuse toetamise jätkamine.

Tahkuna poolsaare loodusradade arendamine.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Hiiumaa sportlike suurürituste arv ¹⁴	Hiiumaa vald	12+	säilitamine
Kvalifikatsioonile vastavate treenerite arv ¹⁵	Eesti Spordiregister	29	säilitamine

13 Olulisemad kultuuriüritused Hiiumaal 2017–2018 näitel: Tuulekala festival, Sõru Jazz, Hiiu Folk, Hiiumaa Kammermuusikapäevad, Homecoming, Pühalepa Muusikafestival, Hiiumaa Kohvikutepäevad, Lestafest, Kalana Saund, Lastefestival.

14 Suurürituse mõiste kriteeriumiks on osalejate arv.

15 August 2018 on tasemed: EKR 3= 13 abitreener; EKR 4= 6 nooremtreener; EKR5= 7 treener; EKR6= 3 vanemtreenner.

Aktiivselt sporditegevuses osalevate laste arv (vanus 7 kuni 15) sh mitmes tegevuses osalejad	Hiiumaa vald	580	uute osalejate püsiv kasv
Aktiivselt liikumistegevuses osalevate täiskasvanute osakaal (vanus 16–74)	Tervise Arengu Instituut	68,6% (2018) Eesti keskmine 70,8, Eesti kõrgeim 89,5%	Püsiv kasvamine
Hiiumaa kultuuri suurürituste arv	Hiiumaa vald	10+	Säilitamine
Huviringide arv ¹⁶	Hiiumaa vald	106 (mai 2018)	Säilitamine
Huviharidusse kaasatute arv	Hiiumaa vald	Õppijaid 402, nendest 55 mitmel erialal (mai 2018)	Vähemalt 40% elanikkonnast
Noorsootõtaja kutsestandardile vastavad noortekeskustes töötavad töötajad	Hiiumaa vald	4/9 (44,4%)	100%
Noorsootöö kvaliteedihindamine (Kõik noortekeskused läbivad kvaliteedihindamise iga 3 aasta järel)	EANK	Läbi viidud kõigil EANK liikmetel 2017	Vastavad kvaliteedinõuetele, üheski hinnatavas näitajas ei tohi olla väärtus väiksem kui 3.

Seosed riigi arengudokumentidega

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020

Kultuuripoliitika eesmärgiks on **kujundada** loovust väärtustav ühiskond, **hoides ja edendades** eesti rahvuslikku identiteeti, **uurides, talletades ja kandes edasi** kultuurimälu ja luues soodsad tingimused **elujõulise, avatud ning mitmekesise kultuuriruumi arenguks ja kultuuris osalemiseks**.

Rahvaraamatukogudel on oluline roll kõigile Eesti elanikele võrdsete võimaluste tagamisel enda harimiseks ja kultuurist osasaamiseks. Kohalike omavalitsuste asutustena tegelevad rahvaraamatukogud lisaks informatsiooni vahendamisele ja üksikkasutajate juhendamisele infoallikate kasutamisel ka paindlike ja mitmefunktsiooniliste keskustena, mis elavdavad kohalikku elu ja kultuuri ning pakuvad võimalusi elukestvaks õppeks.

Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele, kasvatades seeläbi Eesti kui kultuuriturismi sihtpunkti populaarsust. Lisaks ajaloopärandile peab riik oluliseks looduspärandi uurimist ja avalikkusele tutvustamist, väärtustades loodusmuuseumide, botaanikaaedade ja loomaaedade tegevust.

Muinsuskaitse: Riiklik prioriteet on kultuuripärandi väärtustamine terviklikult – vaimne ja aineiline pärand ei ole lahutatud ning kultuurimälestiste objektipõhine kaitse on laienenud keskkonna ja konteksti väärtustamisele.

Rahvakultuur: Eesti kultuuri tugevuseks on väärtuspõhisus, osaluskeskne tegevus, omanõoliselt kultuuriruumid ning nende eripärad, identiteedid ja inimesed, kes kannavad

¹⁶ Laste ja täiskasvanute huviringid sh ka koolides, päevakeskustes.

edasi paikkondlikke kombeid, murdekeelt ja elulaadi. Rahvakultuur loob võimalused eri kultuurivaldkondade professionaalide järelkasvuks ja innustab inimesi aktiivselt kultuuris osalema.

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030

4. Liikumine ja sport rajanevad järgmistel väärtustel:

4) tervislik ja aktiivne elu – **liikumisel ja spordil on tervist tugevdav ning elanikkonna elujõudu kasvatav roll;**

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020

Arengukava üldeesmärk on: **noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.**

1.5.HARIDUS

Probleemid ja kitsaskohad

- Laste arvu vähenemine.
- Õpetajate järelkasvu puudumine.
- Koolikiusamise esinemine.
- Hariduslike erivajadustega laste osakaalu suurenemine ning tugispetsialistide vähesus ja ebahühtlane teenusepakkumine saare erinevates piirkondades.
- Ebapiisavad tingimused hariduslike erivajadustega laste õppe- ja kasvatustööks nii alus- kui ka üldhariduses.
- Infotehnoloogiliste vahendite liigvarajane ja mittesihipärane kasutamine noorte hulgas.
- Erivajadustega inimestel ei ole võimalusi omandada kutseharidust Hiiumaal.
- Huvihariduse omandamise võimalused on üle saare erinevad.
- Täiskasvanutele koolituste pakkujate killustatus.
- Huvikoolide õpetajate ja treenerite palk ei ole konkurentsivõimeline.

Aastaks 2022

- Kõik Hiiumaa õpilased omandavad põhihariduse ja on seejärel hõivatud õpingute või tööga.
- Igal haridusasutusel on lisaks tavaõppele oma eripärane tegevussuund.
- Koolid rakendavad ettevõtlikkusõppe metoodikat. Ettevõtlusõpe on lisaks gümnaasiumile vähemalt 2 põhikoolis.
- Hiiumaa ametikoolis on vähemalt 3 üle-eestiliselt tuntud eriala.
- Hiiumaa koolide õppeprogrammides järgitakse UNESCO Biosfääri programmiala põhimõtteid. Palade Loodushariduskeskus on saare loodushariduse keskus.
- Koolid arvestavad õppekava täitmisel väljaspool kooli toimuvat õpet, kui selle aluseks on kooli poolt heaks kiidetud õppekava.
- Kaasava hariduse põhimõtted on rakendunud.
- Hiiumaa haridusasutuste ümbrusesse on loodud järk-järgult autovabad tsoonid.
- Hiiumaal on võimalik omandada eelprofessionaalset muusikalist ja kunstilist haridust ning lastele on tagatud arenemisvõimalused harrastusõppest süvaõppeni.
- Huvihariduse pakkujateks on olemas kvalifitseeritud õpetajad ja toimib koostöö üldhariduskoolidega.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Hiiumaa Ametikool koostöös Hiiumaa Gümnaasiumiga rakendab ühisõppekavu.

- Koostöös Hiiumaa valla, tööandjate, teiste teadus- ja haridusasutustega arendada ja vajadusel laiendada Hiiumaa Ametikooli õppesuundi ning mitmekesistada olemasolevate õppekavariühmade erialasid.

Valla tegevustasand

1. Hiiumaal on võimalik omandada konkurentsivõimeline haridus, jätkamaks õpinguid või tööelu nii kodu- kui välismaal.
2. Laste erivajadused¹⁷ on õigeaegselt märgatud ja saadakse asjakohast tuge. Kaasava hariduse¹⁸ põhimõtted on rakendunud.
3. Hiiumaa haridusasutustes on kvaliteetne kohalik toit.
4. Haridusasutused soodustavad lisaks vaimsele arengule ka füüsilist arengut.
5. Ettevõtlikkus- ja ettevõtlusõppe rakendamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Noorte- ja karjäärinõustamise teenus on kättesaadav igale vajajale.
- Kutsehariduses on Hiiumaal ka põhikoolijärgsed õppesuunad.
- Võimalused arengut toetavaks elukestvaks õppeks eri vanuses inimestele sh eakatele.
- Hiiumaa õpilaste praktilise ettevõtlusõppe jaoks luuakse sotsiaalne ettevõtte ehk õpilasfirmade inkubaator.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Kvalifikatsioonile vastavate õpetajate osatähtsus % üldarvust haridusasutustes (ametikohtade alusel)	Haridussilm.ee	Üldhariduskoolides 87/95 =91,6% (2016/17 õa) Kutseõppeasutuses 6/7= 85,7% (2016/17 õa) Koolieelses lasteasutuses 41/42=97,6% (2016/17 õa)	100%
Gümnaasiumi lõpetamise tase	Haridussilm.ee	96% (2015–2017)	100%
Osatähtsus haridusasutuste õpetajatest ametikohtade järgi vanuses alla 50 a	Haridussilm.ee	31% (2017/2018 õa)	Kasvav
Tervist edendavate lasteaedade võrgustikuga liitunud lasteaedade arv	www.terviseinfo.ee	2 ¹⁹	säilitamine
Tervist edendavate	www.terviseinfo.ee	3 ²⁰	säilitamine

17 Nii andekus kui järeleaitamist vajav.

18 Kaasav haridus on iga õpilase võimetele vastav haridus – kvaliteetne haridus. Kooli eesmärk pakkuda õpet igale õpilasele tähendab õppe kohandamist vastavalt õpilase eeldustele. Allikas: Haridus-ja teadusministeerium.

19 Hiiu Valla Lasteaed Kalda maja (2010) ja Vigri maja (2014) ja Palade Lasteaed (2013).

20 Käina Kool, Kärkla Põhikool, Palade Põhikool.

koolide võrgustikuga liitunud koolide arv			
Palade Loodushariduskeskuse Hiiumaa haridusasutustele läbi viidud õppetundide arv	Palade Loodushariduskeskus	131 ²¹	Püsivalt kasvav
Vabaduse metoodikaga (Käitumisoskuste Mänguga) liitunud koolide arv	www.terviseinfo.ee	2 ²²	säilitamine
Kiusamisest vabaks metoodikaga liitunud haridusasutuste arv	http://kiusamisestvabaks.ee/	2 kooli ²³ 5 lasteaeda ²⁴	säilitamine
Ettevõtlusõppega koolide arv	http://evkool.ee/	2 ²⁵	säilitamine

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti elukestva õppe strateegia 2020

Strateegia seab üldeesmärgiks **kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ning võimetele vastavate õpivõimaluste loomise kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus.**

Muutunud õpikäsitus

Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil haridustasemetel ja -liikides.

Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus

Kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused on suurendanud erialase kvalifikatsiooniga inimeste arvu erinevates vanuserühmades ja Eesti eri regioonides.

1.6. SOTSIAALNE KAITSE

Probleemid ja kitsaskohad

- Rahvaarvu vähenemine ja elanikkonna vananemine, eakate suur osakaal.
- Noorte väljaränne, väga vähene tagasitulek, mis põhjustab ka vähest sündivust.
- Vaba aja veetmise võimalused vähesed, vähene liikumine ja ebatervislik toitumine.
- Vähekindlustatud perede ning väheste sotsiaalsete oskustega vanemate laste arenguvajadused on rahuldamata.
- Vabade munitsipaalaluruumide vähesus ja enamike olemasolevate halb seisukord.
- Arstiabi kättesaadavus on piirkonniti kodust kaugel.
- Eriarstiabi ja rehabilitatsiooniteenuste vähene kättesaadavus.

21 Hiiu Valla Lasteaed Kärkla maja- 4 tundi, Käina Lasteaed- 6 tundi, Kärkla Põhikool- 15 tundi, Lauka Põhikool- 10 tundi, Suuremõisa Põhikool- 4 tundi, Palade Põhikool- 20 tundi + loodusharidus- 50 tundi, Käina Kool – 6 tundi, Hiiumaa Gümnaasium – 16 tundi.

22 Kärkla Põhikool, Emmaste Põhikool

23 Kärkla Põhikool, Lauka Põhikool

24 Hiiu Valla Lasteaia Kalda maja – metoodikakeskus Hiiumaal; Hiiu Valla Lasteaia Vigri maja; Palade Lasteaed; Emmaste Lasteaed Naksitrallid; Suuremõisa Lasteaed-Põhikool; Lauka Kool; Kärkla Põhikooli Kõpu õppekoht.

25 Kärkla Põhikool, Lauka Põhikool

- Hajaasustusest tingitud täiendav transpordivajadus.
- Füüsiline vallaruum (keskkond) ei toeta puuetega inimeste vajadusi.
- Tugiteenuste valiku vähesus ja teenuste raske kättesaadavus.
- Erivajadustega laste osakaalu kasv.
- Suurenev laste ja noorte riskikäitumine.
- Noorte tööharjumuse puudumine.
- Töökohtade vähesus ja valikuvõimaluste piiratus sh osalise töövõimega inimestel.
- Madalad sissetulekud – sellest tulenev valikuvabaduse ja võimaluste piiratus.
- Piiratud teadmised majanduslike toimetulekuraskuste ennetamiseks.
- Lähedaste suur hoolduskoormus ja üldhooldusteenuse²⁶ kohtade vähesus; kohtade suurenev vajadus ületab pakkumise.
- Erihoolekandeteenuste vähesus dementsetele.
- Pikaajalsed pikaajalised töötud (sh registreeritud ja registreerimata töötud), heitumus²⁷.

Aastaks 2022

- Üle saare toimib sotsiaalteenuste osutamise piirkondlikke vajadusi arvestav süsteem. Sotsiaalteenuste pakkumisel lähtutakse abivajaja individuaalsetest vajadustest.
- Sotsiaalvaldkonna töötajad ja erialaspetsialistid on koolitatud.
- Sotsiaalkeskuse (Pargi 3, Kärkla) kompleks on klientide heaks tööle hakanud.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Eluruumide kohandamise toetusmeetme jätkumine.
- Toetusmeede dementsetele hoolduskohtade loomiseks.
- Tuleohutuse projekti "500 kodu tuleohutuks" jätkumine.
- Projekti "Raske ja sügava puudega lastele tugiteenuste osutamine" projekti jätkumine.
- Erinevate toetusmeetmete abiga uute teenuseliikide juurutamine.

Valla tegevustasand

1. Sotsiaalteenuste korraldamine on ühtne ja võimekas.
2. Sotsiaalteenuste kättesaadavus, nende pidev arendamine.
3. Sotsiaalteenuste vajaduspõhine mitmekesistamine.
4. Laste ja perede heaolu ja turvalisus on tagatud läbi ennetustegevuse.
5. Vanemahariduse edendamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Abivajajat toetav toimiv koostöö perearstide, haiglate, sotsiaaltöötajate ja lähedastega.
- Eakate omaalgatuslike ühistegevuste toetamine.
- Füüsilise keskkonna kohandamine puuetega inimestele sobivaks.
- Valdcondade ülene ennetustegevus lapse heaolu ohustavate tegurite ning riskikäitumise vähendamiseks spordi- ja huvitegevuse ning tervislike eluviiside kaudu.
- Pikaajaliste töötute aktiveerimine koostöös Töötukassaga.
- Puuetega inimestele teenuste osutamisel tehakse koostööd asjakohaste kodanikeühendustega ja meditsiinasutustega.

²⁶ Üldhooldusteenus on väljaspool kodu osutatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on turvalise keskkonna ja toimetuleku tagamine täisealisele isikule, kes terviseseisundist, tegevusvõimest või elukeskkonnast tulenevatel põhjustel ei suuda kodustes tingimustes ajutiselt või püsivalt toime tulla.

²⁷ Heitumus – olukord, kus inimene on loobunud toimetuleku raskustest välja tulemisest.

- Koostöös ettevõtjatega ja vabaihendustega erivajadusega isikutele toetamise toetamise teenuse osutamine.
- Koostöö tervishoiuteenuste pakkujatega esmatasandi tervishoiu edendamisel.
- Toimetuleku raskustega inimeste toetamine koostöös valdkondlike kodanikeühendustega, s.h. toiduabi jagamine jms.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Sotsiaalteenuste kvaliteedi hindamise ja rahuloluküsitluse tulem (valim vähemalt 70% teenuse saajatest igast rühmast),	Uuring, viiakse läbi üle 2 aasta	Esimene viiakse läbi 2019	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist.
Erinevate teenuste hulk	Hiiumaa vald	15 (VII 2018)	kasvav
Toetuste saajate arv	Hiiumaa vald	110 (VII 2018)	kahanev
Teenuste saajate arv	Hiiumaa vald	517 (VII 2018)	stabiilne

Seosed riigi arengudokumentidega

Heaolu arengukava 2016–2023

Alaeasmärk 1. Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

Alaeasmärk 2. Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Alaeasmärk 3. Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud.

Alaeasmärk 4. Naistel ja meestel on kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus.

Laste ja perede arengukava 2012–2020

Strateegiline eesmärk 1: Eesti laste- ja perepoliitika on teadmispõhine ja ühtne, toetades ühiskonna jätkusuutlikkust.

Strateegiline eesmärk 2: Eesti on positiivset vanemlust toetav riik, kus pakutakse vajalikku tuge laste kasvatamisel ja vanemaks olemisel, et parandada laste elukvaliteeti ja tulevikuväljavaateid.

Strateegiline eesmärk 3: lapse õigused on tagatud ja loodud on toimiv lastekaitseüsteem, et väärtustada ühiskonnas iga last ja tema arengut ning heaolu toetavat turvalist keskkonda.

Strateegiline eesmärk 4: Eestis on perede adekvaatset majanduslikku toimetulekut toetav kombineeritud toetuste ja teenuste süsteem, mis pakub perele püsivat kindlustunnet.

Strateegiline eesmärk 5: meestel ja naistel on võrdsed võimalused töö-, pere- ja eraelu ühitamiseks, soodustamaks kvaliteetset ja iga pereliikme vajadustele vastavat igapäevaolu.

2. MAJANDUSARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaa mitmekesisele loodus- ja kultuuripärandile tuginev kestlik majandustegevus on tuntud nii kodu- kui välismaal.

Tasakaalus majandusruum ja -tingimused ning vajalik tugi ettevõtlusele võimaldavad genereerida kiiresti muutuvmas maailmas tulu nii ettevõtjatest kui töövõtjatest hiidlastele ning kohalikule omavalitsusele sellele seatud ülesannete täitmiseks.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- **Tööealine, -tahteline ja -suuteline** ning vajalike oskustega **elanikkond**; teotahelised tänased ja tulevased ettevõtjad.
- Tegutsevate majandusvedurite **kestlikkus**: efektiivsus, automatiseerimine, teadmispõhisus, turutõrgete kõrvaldamine.
- Mikro- ja väikeettevõtete **juurdekasv ning omavaheline sünergia**: tihedam seostatus, koostöö sisuline ja infotehnoloogiline areng.
- Hiiumaa **hea maine** elukohana, töökohana, külastuskohana, toodete päritolukohana.

Probleemid ja kitsaskohad

- Ühendused mandriga ebastabiilsed, lisanduvad kaudsed kulud, mis kaasnevad hõreda graafikuga ja häiretest tulenevad riskid kaasaegsele tootmisele.
- Laenude kättesaadavusel probleemid tagatistega.
- Tööjõu probleemid, s.h. üüritoru puudulikkusest tulenev probleem vajaliku tööjõu toomiseks valda.
- Häired elektrivarustuses.
- Olemasolevad suurtootjad ei saa laieneda saareliste turutõrgete ning vananeva- väheneva tööjõu tõttu.
- Puuduvad mikro- ja väikeettevõtete koostöövormid, -kogemused ja -võimekus; ettevõtjad üksinda ilma avaliku sektori toeta ei suuda neid üles ehitada.
- Vähene on ettevõtete koostöö teadus- ja arendusasutustega.
- Kaasaegne paindlik mikroettevõtlus ei panusta omavalitsuse maksutuludesse samavõrra stabiilsema tööhõivega suurte tööandjatega.
- Maatulundusmaa ning põllumajandusmaa on Hiiumaal väga piiratud ressurss.
- Vähene Hiiumaa turundamine, mis aitaks kaasa toodete ja teenuste müügile Eestis ja välisriikides.
- Madal noorte ettevõtlikkus, vähe noorte poolt alustatud ettevõtteid.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Taristud ning ühendused, sh parvlaevaliiklus, elektrivarustus, sideteenused, toetavad ettevõtluse säilimist ja arengut.
- Olemasolevad majandusvedurid (plasti-/elektroonikatööstus, metsatööstus, toiduainetetööstus) on jätkuvalt konkurentsivõimelised.
- On loodud arengutingimused täiendavatele kasvualdkondadele (turism, toidutootmine, põllumajandus, eelistatult mahepõllumajandus).
- Käivitunud on uued kasvualad: meremajandus²⁸, eelkõige vesiviljelus; taastuenergeetika; loomemajandus.
- Hiiumaal kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi.
- Kõrge lisandväärtusega põllukultuuride osakaalu suurendamine.

28 [Meremajanduse mõiste](#) hõlmab väga erinevaid merede ja ookeanidega seotud majandussektoreid, mis võivad olla traditsioonilised või alles esile kerkivad, nagu kalandus, vesiviljelus, mere- ja jõetransport, sadamad ja logistika, lõbusõidu- ja ristlusturism, laevaehitus ja -remont, mere- ja rannakaitseehitised, avamere maavarade luure ja ammutamine, avamere energiaallikate uurimine ja kasutamine, biotehnoloogia.

Aastaks 2022

- Ideede programmiga „Hiiumaa väljakutse“ on Hiiumaal ellu viidud vähemalt 5 ideed.
- Tegevust on alustanud vähemalt 2 uut tootmisettevõtet.
- Üürimajade programmiga on tulnud Hiiumaale 8 noort peret.
- Kasutuses olevast põllumajandusmaast kasvab mahe osakaal 10%, sh Kassari on mahesaar.
- Rajatakse Käina turg.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Aastaringne parvlaeva põhigraafik (vähemalt 12 reisi päevas, ooteaeg päeval mitte pikem kui 3h).
- Sobiva profiiliga riigiasutuste töökohtade loomine Hiiumaal, vähemalt 50 [nt riigikaitse (näiteks rannikukaitse, eelistatud piirkond Kõrgessaare), keskkond].
- Sobiva profiiliga teadus- ja/või arenduskeskus (nt taastuvenergeetika).
- Hiiumaa kaasatus riigikaitse võrgustikesse ja seotud investeeringute kava.
- Töötada välja mehhanismid ja meetmed turutõrgete leevendamiseks tootmishoonete rajamisel ja renoveerimisel.
- Riigi üürielamute programmi jätkumine.
- Öhu keskpinge kaablite asendamine maakaabliga (nt Nõmme külast Putkaste ja Vaemlani).

Valla tegevustasand

1. Hiiumaa maine kujundus: Hiiumaa kui sobiv elu- ja töökeskkond ning Hiiumaa kui hinnatud kaubamärk.
2. Kohaliku ressursi väärindamise toetamine.
3. Tööstusalade taristu rajamine.
4. Ettevõtjate arenguprogramm toetamaks kaasaegsete juhtimis- ja töövõtete rakendamist ettevõtluse arenguks.
5. Suvehiidlaste tihedam sidustamine saare ettevõtlusega.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programmi elluviimine (kalandus, metsandus, põllumajandus, energeetika, kultuur, teadus, haridus, turism).
- Toimib koordineeritud turundus teiste saarte ja naabermaakondadega.
- Leitakse koostöös erasektoriga uus rakendus tühjadele või alakasutatud äri- ja tootmismaadele ja -pindadele.
- Toetatakse koostöös ettevõtetega noorte ettevõtlikkust praktikakohtade loomise, töökogemuste jagamise ja õpilasfirmade tegevuse soodustamise kaudu.
- Ametikool sidustatakse tihedamalt saare elu ja ettevõtetega. Suuremõisa mõisakompleksi arendatakse välja majandusüksusena, kus Hiiumaa Ametikoolil on loodud võimalused töökohapõhise õppe läbiviimiseks (pakutakse ettevõtjatele sobivaid ruume ja tegevuskohti mõisas ja ühtlasi tekib sünergiline koostöö ametikooli ja ettevõtjate vahel).
- Koostöö ülikoolidega, toetamaks teadus- ja teadmispõhise ettevõtluse arengut.

Ühishuvid naabermaakondadega

- Ühistranspordisüsteem toetab ettevõtluse arengut saarte ühises majandusruumis.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Maksumaksjate arv	Rahandusministeerium	4 868 (31.05.2018) 4 573 (31.12.2017)	Kasvab
Tööhõive määr, % (hõivatute osatähtsus tööealises rahvastikus)	Statistikaamet, TT240	31.12.2017 Vanuserühm 15-74a 65.1 Eesti 67,5, Harju mk 74,2	Kasvab
Tööga hõivatud isikute arv majanduslikult aktiivsetes ettevõtetes	Statistikaamet, ER054	2 093 (2016) Eesti keskmine 1221	Säilib
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv	Statistikaamet, ER051	607 (2016) =1,03% Eesti üldarvust	Kasvab 3- 5% aastas
Hiiumaal tööandjate poolt makstav keskmine brutokuupalk, eurot	Statistikaamet, PA5321	883 (2017) 967 (2018 II kv keskmine brutokuupalk)	Vähemalt Eesti keskmine
Mediaanväljamakse ²⁹	Maksu- ja tolliamet	1000 (II kv 2018)	Vähemalt Eesti keskmine
Erainvesteeringud ettevõtluses (aastas), tuhat eurot	Statistikaamet, EM017	5 266 (2016) Ettevõtete (20 ja enama hõivatuga) investeeringud põhivarasse jooksevhindades	Püsib ja on kasvav
Ettevõtlussektori netokäive	Maksu- ja tolliamet	133 milj. eurot (2016)	Kasvab
Ettevõtlussektori lisandväärtus	Statistikaamet, EM027 Hiiumaa Arenduskeskus	24, 44 milj. eurot (2016) (20 ja enama hõivatuga) Kokku 52,1 milj. eurot (2016)	Kasvab
Sisemajanduse koguprodukt, Osatähtsus riigi SKP-s, %	Statistikaamet, RAA0050	0,4%	0,7%

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020

Soosida piirkondade (nutikat) spetsialiseerumist ja **omanäolisust** – edendades kindlatele **piirkonnaspetsiifilistele eripäradele/konkurentsieelistele** toetuvaid tegevusvaldkondi kui olulist piirkonna „arengukiirendit“.

Eelistada suurema tervikmõjuga piirkondlikku arendustegevust – keskendudes kitsamate ja ühekordsete tegevuste asemel uuenduslikumatele, **eri valdkondi ja tegevusi sidustavatele** ning kestlikuma ja laiema territoriaalse mõjuga arendusprojektidele.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“

²⁹ Mediaanväljamakse tähistab töötajatele tehtud väljamaksete summat, millest suuremaid ja madalamaid väljamakseid oli võrdselt. Maksu- ja tolliameti andmetel oli 2018. aasta teise kvartali Eesti keskmine mediaanväljamakse 1014 eurot.

Eesmärgid. Saavutada tootlikkuse kiire kasv. Taastada majanduskriisi eelne kõrge tööhõive tase.

Tootlikkus, kapitalimahutus, kõrgem lisandväärtus, kõrge tööhõive tase.

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020

Eesti elanikud on ettevõtlikud ning ettevõtted ambitsioonikad.

Eesti riiklik turismiarenduskava 2014–2020

Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 peamiseks eesmärgiks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana. Sihtrühmadeks on potentsiaalsed turistid, turismiettevõtjad ja turismiga seotud huvigrupid.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020

Infoühiskonna visioon 2020

Eestis kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi, et nutikate lahenduste abil tõsta inimeste elukvaliteeti ja tööhõivet, tagada Eesti kultuuriruumi elujõulisus, suurendada majanduses tootlikkust ning tõsta avaliku sektori tõhusust – seda kõike avaliku, era- ja vabasektori koostöös.

Eesmärk 5.2. Rohkem kõrgema lisandväärtusega töökohti, suurem rahvusvaheline konkurentsivõime ja kõrgem elukvaliteet inimeste IKT-oskuste tõusu kaudu.

Säästev Eesti 21

Eesmärk 2: Heaolu kasv

Eesmärgi komponendid ja indikaatorid: Majanduslik jõukus – indikaatorid: rahaliste sissetulekute suurus **pereliikme kohta** ja sissetulekute struktuur; tarbimiskulude suurus pereliikme kohta ning nende kulutuste struktuur (baasvajadustele kuluvate kulutuste osatähtsuse tase).

Heaolu arengukava 2016–2023

Alaeesmärk 1. Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala (BPA) säästliku arengu programm

4. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded

Eesmärk 1: BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks.

Ülesanne 1.1: kestliku energeetika arendamine.

Ülesanne 1.2: kestliku põllumajanduse arendamine.

Eesmärk 4: BPA on rohemajandust toetav uuringu-, seire- ja koolituskeskus.

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika“ 2012–2020

PRIORITEET 1 – Merenduse ettevõtluskeskkond on ettevõtjasõbralik ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline.

Eesti vesiviljeluse sektori arengustrateegia 2014–2020

Strateegiline valik 3: Liider Eesti vesiviljelustoodete turul ja edukas eksportöör nišitoodetes.

Strateegiline valik 4: Vesiviljelus kui „üks äridest“ või kui „elustiili äri“.

3.TARISTUD JA ÜHENDUSED

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on suurepärase ühendus välismaailmaga tänu kaasaegsete ja kvaliteetsete tehniliste lahenduste rakendamisele. See hõlmab nii õhu-, mere- kui maismaatransporti, samuti kiire interneti lahendusi, mis on kõigile kättesaadavad.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Kasutajasõbralikkus
- Logistiline sidusus
- Vajaduspõhisus

Probleemid ja kitsaskohad

- Parvlaevaihenduse ebastabiilsus, parvlaevade sõiduplaanide mittesobivus. Sõru-Triigi liini ebastabiilsus ja vähene läbilaskevõimsus pärsib majanduskoostööd ja ühise majandusruumi arengut Saaremaaga.
- Olulised laevateed ei vasta kaasaegsetele vajadustele.
- Puudub lennukindlus, liigne sõltuvus ilmastikuoludest.
- Lairibavõrgu puudumine või sellega liitumine liiga kulukas.
- Elektri ebastabiilsus (voolu kõikumine; katkestused), olemasolev võrk ei võimalda vajadusel olulist koormuskasvu.
- Suur katteta avalike teede osakaal.
- Erinevate ühistranspordiliikide graafikud ei ole omavahel sidustatud.
- Puudulik kergliiklusteede võrgustik.
- Ühistranspordi info killustunud mitme eri kanali vahel.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Regulaarne õhu- ja meretransport rahuldab nii kohalike elanike kui saare külaliste vajadused. Toimivad regulaarsed reisilaevaliinid naaberriikidega.
- Hiiumaa väikesadamad on kaasaja tingimustele vastavalt välja arendatud.
- 100% Hiiumaa majapidamistest ja kontorikohtadest on ühendatud kiire lairiba internetiga, mis võimaldab saarel luua ja arendada nii mobiilseid riigisiseseid kui välistöökohti nii avalikus- kui erasektoris.
- Hiiumaal toimib tehniliselt stabiilne ringtoiteliin Hiiumaa ja mandri vahel. Kõik Hiiumaa piirkonnad on varustatud kvaliteetse elektrienergiaga, mis toodetakse enamikus osas kohalikest taastuvatest allikatest (päike, tuul). Hiiumaa on võimeline tootma rohkem elektrit kui tarbib.
- Hiiumaa maaviljeluses ja loomapidamises kasutatakse ökoloogiliselt puhtaid ja keskkonda minimaalselt saastavaid tehnoloogiaid.
- Hiiumaa majapidamised on varustatud kvaliteetse joogivee ning nõuetele vastava kanalisatsiooniga.
- Hiiumaa juurutab uusimaid tehnoloogiaid nii era-, äri- kui kohalikus transpordis, sh isejuhtivate transpordivahendite kasutuselevõtuks.

Aastaks 2022

- Tolmuwabade avalike teede maht suureneb vähemalt 5 km aastas.
- Lennuühendus Tallinnaga toimub parimatel kellaegadel ja mõistliku piletihinnaga iga päev kaks korda. Lennujaamal on ööpäevaringne valmisolek nii regulaarliinide kui ka rahvusvaheliste lendude teenindamiseks ning pääste- ja meditsiinilendude tagamiseks, samuti teiste lennujaamade varulennuväljana.
- Parvlaevaliikluses on tagatud aastaringne põhigraafik (Rohuküla-Heltermaa liinil vähemalt 12 reisi päevas, ooteaeg päeval mitte pikem kui 3h ning Sõru-Triigi liinil igapäevaselt 4 reisi).
- Välja on ehitatud täiendavad kaldarambid Rohuküla ja Heltermaa sadamatesse.
- Ohutuks ja regulaarseks parvlaevaliikluseks vajalikud laevateed on süvendatud ja laiendatud.
- Rukkirahu kanalile alternatiivse möödasõidu rajamine Kuivrahu kanali kaudu.
- Avalikke teenuseid pakkuvad asutused on üle viidud energia- ja ressursisäästlikumale soojusallikale.
- Valla kommunaalmajandus on korraldatud efektiivselt ja kvaliteetselt.

- Välja on töötatud avaliku ruumi kujundamise põhimõtted.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Võrdne partnerlus riigiga erinevate ühenduste tegevuste korraldamisel ja planeerimisel.
- Avalike-, era- ja omavalitsusesiseste ühistranspordiliinide ühildamine (erinevate transpordiliikide sidusus).
- Soodustused hiidlastele ja saarlastele parvlaeva ning lennutranspordi kasutamisel.
- Riikliku toetusüsteemi loomine navigatsiooni märgistuse paigaldamiseks ja hooldamiseks.
- Rukki ja Heltermaa kanalite laevateede süvendamine, laiendamine ja regulaarne hooldamine tagamaks ühetunnine ülesõit.
- Heltermaa sadamas on reisijateveo ala eraldatud kaubasadamast.
- Kärkla lennujaama täppismaandumise süsteemi vajaduspõhine kaasajastamine.
- Kergliiklusteede ühendatud võrgustiku rajamine riigiteede äärde ümber Hiiumaa ja suuremate asustusüksuste vahel.
- Elektri ringtoite rajamine (110 kV).
- Parvlaevaliikluse elektrifitseerimiseks vajaliku taristu väljaarendamine Heltermaa ja Rohuküla sadamates.
- Järgmise põlvkonna elektroonilise side juurdepääsuvõrgu passiivse lairibataristu väljaehitamine Hiiumaale.
- Öhu keskpingekaablite asendamine maakaabliga (nt Nõmme külast Putkaste ja Vaemlani).

Valla tegevustasand

1. Maakonnasisene erinevate transpordiliikide graafikute omavaheline sidusus.
2. Vajaduspõhise ühistranspordi süsteemi rakendamine (sh nõudeliinid ja nõudepeatused).
3. Regulaarne ja kiire teavitustegevus.
4. Arengut toetav kvaliteetne taristu.
5. Avaliku ruumi kujundamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Maakondade ülene erinevate ühistranspordiliikide graafikute omavaheline sidusus.
- Ühistranspordi piletimüügi süsteemi edasi arendamine mugavamaks ja sidusamaks.
- Maakondade vaheliste sobivate liikumisvõimaluste loomine (näiteks Pärnusse keeruline saada) sh praamigraafikutega seotav bussiliiklus Hiiumaa-Saaremaa ja Hiiumaa-Haapsalu ning teistes mandri linnades liiklemiseks.
- Ühistranspordivahendite muutmine sobivaks erinevate vajadustega tarbijatele (lapsed, väikelapsega lapsevanemad, eakad, puuetega inimesed jms)
- Koostöö teiste taristuarendajatega valla taristute rajamise planeerimisel, ühiste tööplaanide
- tegemine vahendite ühiseks kasutamiseks (asfalditehas, vee- ja kanalisatsioonitööd koos tänavavalgustusega jne).
- Korrastatakse järk-järgult rannikualadele ja laidudele ligipääsetavus merelt.

Ühishuvid naabermaakondadega

- Tallinn-Haapsalu-Rohuküla raudtee rajamine, reisid vähemalt 2x päevas igapäevaselt,
- aastaringselt.
- Sooduspiletid hiidlastele ja saarlastele Rohuküla-Heltemaa, Sõru-Triigi ning Virtsu-
- Kuivastu liinidel ning regulaarlennuliinidel mandriga/mandrilt.
- Erinevate transpordiliikide omavaheline sidusus.
- Aastaringne igapäevane ühistranspordiga reisimise võimalus Tartusse ja Pärnusse.
- Ühistranspordiinfo ühtne, kiire ja õige juhtimine.
- Elektri ringtoite loomine (110 kV).

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Ilma tõttu ära jäänud lennureiside arv	Hiiumaa vald	30 (2017 a)	Kahaneb
Parvlaeva reiside arv, ooteaeg tundides Heltemaa-Rohuküla	Maanteeamet / TS Laevad	5287 (2017) 1 h suvel 2h/4,5h talvel	Põhigraafik: päeval reiside vahe mitte pikem kui 3 h, 12 reisi päevas, aastaringselt
Heltemaa-Rohuküla liinil ülevedu: Sõidukid kokku, sh sept-aprill Reisijad kokku, sh sept-aprill	TS Laevad OÜ	247 234 (2017) 123 898 (X -XII 2017)- (I-IV; IX 2018) 576 388 (2017) 251 713 (X -XII 2017)- (I-IV; IX 2018)	Kasvav
Parvlaeva reiside arv päevas, ooteaeg tundides Sõru-Triigi	Maanteeamet / Kihnu Veeteed		Põhigraafik: 2x päevas, 7 päeva nädalas, aastaringselt
Sõru-Triigi liinil ülevedu: Sõidukid kokku, sh sept-aprill Reisijad kokku, sh sept-aprill	Maanteeamet / Kihnu Veeteed	15 500 (2017) 37 000 (2017)	Kasvav
Lennureiside arv nädalas	Kärdla lennujaam	12	14, (2 x päevas, 7 päeva nädalas, aastaringselt)
Maakonnaliinide (buss) kasutajate arv kuus	Hiiumaa vald	6718 (juuli 2018)	Kasvav
30 Mbit/s suurema allalaadimise kiirusega interneti kättesaadavusega majapidamiste arv	Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium	1045 (20.12.2017)	Kõikidel soovi avaldanutel on võimalus välja ehitatud
Elektrikatkestuste arv, stabiilsus (elekter kõikuv)	Elektrilevi		Kahanev
Avalikus kasutuses katteta kruusateede maht	Maanteeamet	325,25km sh 7,6 km tänavad	Püsivalt kahanev

Seosed riigi arengudokumentidega

Üleriigiline planeering "Eesti 2030+"

p. 3. Tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng

p. 3.2. Olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine.

p. 4. Head ja mugavad liikumisvõimalused

p. 4.2. Teenuste, haridusasutuste ja töökohtade kättesaadavuse tagab toimepiirkondade sisene ja omavaheline sidustamine kestlike transpordiliikide abil.

p. 4.3. Tagatud on kiire, piisava sagedusega ja mugav ühendus välismaailmaga.

p.4.4. Erinevaid transpordiliike kasutatakse tasakaalustatult, arvestades piirkondlike eripäradega.

Eesti infoühiskonna arengukava 2020

Eestis kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) võimalusi, et nutikate lahenduste abil tõsta inimeste elukvaliteeti ja tööhõivet, tagada Eesti kultuuriruumi elujõulisus, suurendada majanduses tootlikkust ning tõsta avaliku sektori tõhusust – seda kõike avaliku, era- ja vabasektori koostöös. (Inimeste parem elu; elujõuline Eesti kultuuriruum; kõrgem tööhõive; kõrgem tootlikkus).

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika 2012–2020“

PRIORITEET 2 – Merendus on ohutu, turvaline ja merekeskkonna seisund on paranenud.

Transpordi arengukava 2014–2020

3.1 Eesmärk: Eesti transpordisüsteem võimaldab inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja kestval moel.

4. KÜLASTUSKESKKONNA ARENG

Valdkondlik visioon

Hiiumaal on avatud, sõbralik, hooliv, turvaline ja looduslähedane külastuskeskkond.

Siin on keskkonnasäästlik ja jätkusuutlik puhkemajandus.

Ootame meie loodust ja saarelist omapära väärtustavat vastutustundlikku külalist.

Ootame meie loodust ja saarelist omapära väärtustavat vastutustundlikku külalist.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- UNESCO Biosfääri programmiala staatus.
- Areng on **juhitud sihi- ja plaanipäraselt**.
- **Sihipärane turundamine**.
- **Kohaliku identiteedi väärtustamine läbi kohaliku inimese**.
- Turismiettevõtlike ja ka teiste valdkondade katusorganisatsioonide **võrgustumine**.
- Turismi valdkonnasiseselt ja -üleselt **sidustatud** arendustegevus ja koostöö.
- Koostöös Lääne-Eesti saartega **ühisel turundamisel**: imagokampaania, hinnakampaania, kliendikampaania, tarbijakampaania, suhtlemine tarbijaga jm.
- **Spetsialiseerumist soosiva keskkonna** loomine (mereturism, sporditurism, loodusturism, kultuuri- sh ürituste turism vm).
- Oluliste **külastusobjektide säilitamine ja heakord**.
- **Kõrgel tasemel teeninduskultuur**.
- Hiiumaa kui bränd ja kaubamärk ehk **mainekujundus**.
- **Innovatiivsus ja terviklikkus**.
- **Silmapaistvus** ja atraktiivsus.
- Külastuskeskkonna **kujundamisel lähtutakse universaalse disaini** põhimõtetest.

Probleemid ja kitsaskohad

- Puudub süsteemne ja koordineeritud info jagamine väljaspoole Hiiumaad.

- Puudub selgelt äratuntav Hiiumaa bränd.
- Külustusobjektide seisund vajab parandamist, puudulikud on kohapealsed infomaterjalid, külustusobjektide olmeteenused ei ole tasemel.
- Hiiumaa külustuskeskkonna arendus- ja turundustegevus on alarahastatud.
- Puudub piisava statistilise väärtusega meetodika Hiiumaa küllastajate arvu määramiseks.
- Välisturistide väike osakaal.
- Teenuste ja teeninduse ebahütlane tase kahjustab saare kui sihtkoha mainet.
- Teenindustöötajate puudulik keeleoskus.
- Madalhooajal on vähe küllastajatele avatud külustusobjekte. Väike valik siseruumides pakutavaid turistidele sobivaid teenuseid. Ei ole jõutud küllastajateni, kellele meeldib meie külmem hooaeg.
- Investeeringud turismisektorisse on liiga väikesed; vähe on heal tasemel teenuste ja jätkusuutliku kontseptsiooniga turismiteenuste osutajaid.
- Giiditeenuse ebahütlane tase. Mandri turismigrupid kasutavad suhteliselt vähe kohalikke giide, mistõttu külaskogemus võib jääda poolikuks. Uute giidide järelkasv on vähene.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa on tuntud privaatse looduspukuse saar, mõnusate kultuuri- ja väliürituste saar ning heal tasemel elamusmajandussektoriga (sport, meri jne).
- Hiiumaa on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised.
- Turismisihtkohana toimimine toob majanduslikku kasu kogukonnale ja huvitatud osapooltele.
- Meie olemasolevad ainulaadsed objektid ja väärtused on esile tõstetud (näiteks Hiiumaa rannad, arteesiaakaevud, meteoriidikraater, Kaibaldi liivik jms).
- Hiiumaa külustuskeskkonna arendus- ja turundustegevuste rahastamine on piisav seatud eesmärkide täitmiseks ja Hiiumaa turundustegevus vastab seatud eesmärkidele.
- Hiiumaa küllastajate ööbimiste arv majutusasutustes kasvab vähemalt 5% aastas.
- Hiiumaa teenindustöötajate teeninduse tase ja keeleoskus on oluliselt paranenud. Giidide koolitustegevus on regulaarne.
- Külustusobjektide haldus- ja arendustegevus on piisav heal tasemel külaskogemuse osutamiseks; turismiettevõtjad tajuvad külustuskeskkonna arendamise prioriteetsust ja investeeringud turismisektorisse kasvavad.
- Kasutusel on usaldusväärse statistilise täpsusega meetod Hiiumaa küllastajate arvu määramiseks.
- Lisaks olemasolevatele on käivitatud vähemalt kolm aastaringse tegevusega külustusobjekti.
- Hiiumaal pakutavate riiklike toetuste meetmed võimaldavad külustuskeskkonna arendamist.
- On välja kujunenud elujõuline ja sektori arenguid suunav turismiettevõtjate klaster.
- Hiiumaal on turismiga otseselt seotud tööhõive vähemalt 10% tööealisest elanikkonnast.

Aastaks 2022

- Hiiumaal on kergesti leitav atraktiivne operatiivset infot jagav veebileht.
- Hiiumaal on oma, äratuntav ja tuntud bränd.

- Hiiumaad külastab iga-aastaselt 5% võrra rohkem külastajaid, kes veedavad saarel minimaalselt 1 öö.
- Kultuuri- ja spordiürituste toetamisel eelistatakse väljaspool külastuste kõrghooaega toimuvaid.
- Hiiumaa on tuntud ja väärtustatud külastajate hulgas läbi rikka rahvakultuuri ja kõrgkultuuri, ajaloo- ja loodusväärtuste, saartele iseloomulike maastike.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Biosfääri programmiala edendamine, koordineerides Keskkonnaameti ja UNESCO Eesti Rahvusliku Komisjoniga.
- Regulaarsed ja stabiilsed transpordiühendused mandri ja saare ning saarte vahel, lennuühendus mandri ja saare vahel.
- Riigi poolt korraldatavad avalikud teenused (eelkõige transport) peavad olema külastajasõbralikud (kodulehed mitmes keeles, teenuse osutajad peavad ise ka ennast turundama, info lihtsalt ja arusaadavalt kättesaadav, e-teenused kasutajasõbralikud jms).
- Jätkuvalt toetatakse ja vajab toetuse suurendamist riigi poolt turismiinfokeskuse ülalpidamine, regionaalne turismialane koostöö ning turismiinfokanalite ülalpidamine (näiteks visitestonia.com jm).
- RMK külastuskeskkonna arendamisele suunatud tegevuste jätkamine (matkarajad, puhkealad jm)

Valla tegevustasand

1. Hiiumaa kui reisisihi tuntuse suurendamine nii kodu- kui välismaal.
2. Turismiinfo juhtimine.
3. Turismitoodete ja -teenuste arenduse koordineerimine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

4. Turismiettevõtluse ja valdkonna katusorganisatsioonide võrgustamine.
5. Külastustaristu arendamine.

Ühishuvid naabermaakondadega

- UNESCO Biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös Saaremaa, Muhu ja Vormsi vallaga.
- Saarte külastuskeskkonna ühisturundamine.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Külastajate rahulolu uuring	Uuring	Esimene uuring viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale uuringu tulemuste hindamist
Kokkulepitud väärtustele vastavaid kvaliteedimärgiseid omavate turismiteenuse pakkujate, toodete, teenuste, atraktsioonide arv	Kaardistus	Kaardistus viiakse läbi 2019.a	Lepitakse kokku peale kaardistuse tulemuste hindamist
Hiiumaa külastajate arv	Uuring	Esimene	Püsivalt kasvav

		uuriring viiakse läbi 2019.a	vähemalt 5% aastas
Hiiumaa muuseumite külastajate arv ³⁰	Muuseumid	10190 ³¹	Püsivalt kasvav vähemalt 10% aastas
Hiiumaa tuletornide külastajate arv	Hiiumaa vald	(2017) (15.09.2018)	Püsivalt kasvav vähemalt 10% aastas
Majutatute ööbimiste arv Tubade (458=2017a) täitumuse % (keskmise) Voodikohtade (1320=2017a) täitumuse % (keskmise)	Statistikaamet, TU110	37 445 (2017) 17% (2017) 12% (2017)	Kasvab vähemalt 10%

Seosed riigi arengudokumentidega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020

- Soodustada keskuste ja tagamaa sidustatud arengut – võimendades keskuste rolli laiemal tagamaal arengus ning tagades parema ligipääsu kummagi poole vastastikku kasulikele ressurssidele ja hüvedele.

- Soosida piirkondade (nutikat) spetsialiseerumist ja omanäolisust – edendades kindlatele piirkonnaspetsiifilistele eripäradele/konkurentsieelistele toetuvaid tegevusvaldkondi kui olulist piirkonna „arengukiirendit“.

- Eelistada suurema tervikmõjuga piirkondlikku arendustegevust – keskendudes kitsamate ja ühekordsete tegevuste asemel uuenduslikumatele, eri valdkondi ja tegevusi sidustavatele ning kestlikuma ja laiemal territoriaalse mõjuga arendusprojektidele, mida ei pea tingimata osutama kodukoha lähedal, kuid mis peavad olema kättesaadavad igas maakonnas/toimepiirkonnas.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21"

Eesmärk 1: Eesti kultuuriruumi elujõulisus

Eesmärk 4: ökoloogiline tasakaal

Eesti riiklik turismiarenduskava 2014–2020

2.1 Visioon: Aastaks 2020 on Eesti turistidele tuntud ja hea mainega Põhjamaade turismisihtkoht, mis pakub meeldejäädavat reisielamust ning kust on soovi korral mugav reisida teistesse Läänemere piirkonna riikidesse.

2.2 Üldeesmärk: Eesti riikliku turismiarenduskava 2014–2020 peamiseks eesmärgiks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana.

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika 2012–2020“

PRIORITEET 5: Rannäärne elu- ja külastuskeskkond on atraktiivne, soodustades mereturismi

ja kohaliku ettevõtluse arengut, merekultuuripärandit kantakse edasi

5. KESKKONNAHOID JA –TEADLIKKUS

Valdkondlik visioon

Hiiumaal toimivad loodus ja inimtegevus tasakaalus.

30 Nii riigi kui omavalitsuse ja erasektori muuseumite külastajad.

31 Mihkli talumuuseum 1970, Rudolf Tobiase majamuuseum 390, Pikk Maja 3580, Kassari ekspositsioonimaja 4250.

Valdkondlik visioon toetub kriitilistele eduteguritele, milleks on:

- Teadlikkus
- Jätkusuutlikkus
- Suunatus

Probleemid ja kitsaskohad

- Hiiumaa kohalikud ressursid on osaliselt kasutamata arengu heaks (näiteks meremuda, sinisavi, liiv, kruus, jäätmed), samuti vähene kohapealne puidu väärindamine.
- Jõgede suublad on kinni kasvamas ja ummistuvad ohtlikult loodusjõudude (sh tormi) tagajärjel.
- Kalade arvukus väheneb. Invasiivsed³² võõrliigid ja teised liigid (kiisk, ogalik jt) ohustavad kalade populatsiooni.
- Ilma inimtegevuste suunamiseta on oht reostuseks ja loodusliku tasakaalu hävimiseks.
- Soostumine (metsad-põllud liigniisked; puisniidud, põllumaad hävivad; teed lagunevad).
- Pool-looduslike koosluste (rannaniidud, alvarid, kadastikud jms) hävimine inimtegevuse katkemisel.
- Puudub ühtne ja toimiv jäätmete kogumise ja käitlemise süsteem sh mahutite disain ja sildistamine.
- Tänapäevaste maardlate ammendumine.
- Sõru ja Lehtma sadama lähedaste ranna-alade ulatuslik erosioon.

Valdkondlik eesmärk 2035+

- Hiiumaa ettevõtted järgivad jätkusuutliku (rohe-)majandamise põhimõtteid, rakendatakse ringmajandust.³³
- Hiiumaa on taastuvate ressursside kasutamisel eeskujuks tervele Eestile.
- Hiiumaa metsaresurssi on säästlikult kasutatud.
- Hiiumaa loodus on hoitud.
- Hiiumaa väärtuslikud vaated ja maastikud on säilitatud ja hooldatud.
- Hiiumaa kogukond on keskkonnateadlik.

Hiiumaa kultuuri- ja loodusväärtused on hoitud ning teadvustatud ja loodusressursid keskkonnasäästlikult majandatud.

Aastaks 2022

- Koelmualade taastamine: nt haugi koelmuala taastamine Suuremõisa jões, forelli koelmuala taastamine Pihla ojas ja Paope ojas.
- Jõgede suublade ja maaparanduseelvolude puhastamine: nt Nuutri, Suuremõisa, Luguse, Jausa jõgi.
- Tiheasustusaladel ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitunute arv on kasvanud 50%.
- Avatud on vähemalt üks uus liiva-kruusa karjäär.
- Hiiumaa laidude eripärane looduskeskkond on säilinud.
- Hiiumaa puitu väärindatakse kohapeal senisest rohkem.

32 Invasiivsed võõrliigid – sissetungivad liigid.

33 Ringmajandus ehk *circular economy* on majandus, kus rõhk on mittebioloogiliste ressursside ja materjalide taaskasutusel ja korduskasutusel. Toodete kokku kogumine nende olemusliku lõpu ja materjalide eraldamine võimaldab neid kasutada uute toodete valmistamiseks. Ringmajandus vajab uuenduslikke disaini- ja tootmismeetodeid, korralduslikke süsteeme (nt tagastamise logistika) ja ärimudeleid. Ringmajandus võib olla osa rohemajandusest. Allikas: Säästva Arengu Komisjon. Rohetöökohtade potentsiaal Eestis. 2012

- Hiiumaal on toimiv ja ühtne jäätmete kogumise ja käitlemise süsteem, sh mahutite disain ja sildistamine.

Meetmed

Riigi tegevustasand (ettepanekud)

- Sinivõrgustiku toimimise tagamiseks toetusmeetmed võimalikult looduslähedaselt jõgede suublata avamiseks ning kalakoelmute taastamiseks. Käina lahe suubuvad ja väljuvad kanalid vajavad puhastamist.
- Luua kava/meede invasiivsete võõrliikide ohjeldamiseks merekeskkonna bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitse ning taastamise programmi toetuste kasutamise kavast nimetada toetatavad tegevused kõigist maakondadest, sh Hiiu maakonnast.
- Jätkatakse hajaasustusaladele suunatud programme.
- Metsade majandamine on loodust säästev, sh raieaegade ja raieaegade kontroll.
- Keskkonnaameti ja RMK tegevuse toetamine keskkonnateadlikkuse suurendamisel.
- Lihtsustada suublata puhastamiseks lubade andmist (kui näiteks torm ummistab suubla).
- Meetmete tagamine keskkonnaprojektide elluviimiseks.

Valla tegevustasand

1. Looduses liikumise monitoorimine ja suunamine.
2. Tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine.
3. Üleminek keskkonnasäästlikele toodetele ja teenustele valla asutustes.
4. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga liitumise soodustamine.

Koostöö, partnerlus kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad)

- Tootjate ja tarbijate teadlikkuse kasvatamine.
- Jätkusuutliku majandamise põhimõtete kokku leppimine ja rakendamine (mets, kruus, liiv jne).
- Luuakse eeldused uute maardlate kasutuselevõtuks.
- Lehtma ja Sõru sadamate piirkondades erosiooni tekke põhjuste väljaselgitamine ning lahenduste leidmine erosiooni piiramiseks.
- Erasektori ja/või kolmanda sektoriga koostöös loomade varjupaigateenuse loomine.

Ühishuvid naabermaakondadega

- Merereostuse vältimine, merepäästevõimekus.

Tegevuse võtmenäitajad

Näitaja	Allikas	Algtase	Sihttase 2022
Tiheasustusalal ÜVKga liitumist mitteomavate arv	Kärdla Veevärk	513	kahanev
Taastootmise parendamist vajavate jõgede suudmealade arv Hiiumaal	Hiiu maakonnaplaneering	14	kahanev

Seosed riigi arengudokumentidega

UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala (BPA) säästliku arengu programm

4. Strateegilised eesmärgid ja ülesanded

Eesmärk 1: BPA on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks

Ülesanne 1.1: Kestliku energeetika arendamine

Ülesanne 1.2: Kestliku põllumajanduse arendamine

Ülesanne 1.3: Kestliku metsanduse arendamine

Ülesanne 1.4: Kestliku kalanduse arendamine

Ülesanne 1.5: Kestliku turismi arendamine

Ülesanne 1.6: Kestliku planeerimise ja ehitamise arendamine

Eesmärk 2: Looduslik mitmekesisus on säilitatud

Eesmärk 4: BPA on rohemajandust toetav uuringu-, seire- ja koolituskeskus

Riiklik arengukava „Eesti merenduspoliitika 2012–2020“

PRIORITEET 2 - Merendus on ohutu, turvaline ja **merekeskkonna seisund** on paranenud.

ARENKUKAVA ELLUVIIMISE KORRALDUS

Hiiumaa arengukava 2035+, mis on ühtlasi maakonna arengu strateegiadokument, on avaliku, era- ja kolmanda sektori ühine tulevikuvision Hiiumaa arendustegevuse kavandamiseks. Arengudokumendis kavandatu viivad ellu Hiiumaa elanikud, kohalik omavalitsus, riigiasutused, eraettevõtted ja vabaihendused. Arengudokumendi elluviimine toimub osapoolte teadvustatud, eesmärgistatud ja partnereid arvestavas koostöös.

Arengudokument on sisend Hiiumaa valdkondlike arengukavade, maakonnaplaneeringu ja maakondlike teemaplaneeringute ja riigi pikaajaliste arenguplaanide koostamisele ja tegevuste elluviimisele. Käesolev strateegiadokument annab suunised maakondlikele projektipõhiste algatustele, mis hõlmab toetuste taotlemist Euroopa Liidu struktuurifondidest ja riiklikest toetusvahenditest.

Arengudokumendi vastuvõtmist, uuendamist ja elluviimist juhib Hiiumaa Vallavalitsus. Hiiumaa valla arengukava ja eelarvestrategia koostamise korra kohaselt vaatab vallavalitsus valla arengukava üle igal aastal ning täpsustab vajadusel vähemalt nelja eelseisva aasta eesmärgi ja tegevusi. Seire käigus analüüsitakse strateegiliste eesmärkide saavutatud mõjusid vastavalt indikaatoritele, sealhulgas tuginetakse statistilistele andmetele.

Kõik isikud võivad esitada 10. veebruariks ettepaneku koos põhjendustega arengudokumendi koostamiseks või muutmiseks. Valitsus kujundab seisukoha ettepaneku kohta ning esitab Hiiumaa Vallavolikogule arengudokumendi koostamise või muutmise algatamise eelnõu. Vallavolikogu otsustab hiljemalt 31. märtsiks arengudokumendi koostamise või muutmise. Arengudokumendi menetlemise tähtajad kinnitab vallavalitsus korraldusega.

Vallavalitsus esitab igal aastal vallavolikogule valla majandusaasta aruande tegevusaruande koosseisus ülevaate arengukava täitmisest eelmisel eelarveaastal. Tegevusaruande koostamiseks esitavad vallavalitsuse struktuuriüksused andmed valla arengukavas kajastatud tegevuste elluviimise ja raha kasutamise kohta.

Avalikkusele esitletakse arengudokumendi rakendamise tulemusi iga-aastaselt Hiiumaa arenguseminaril ja need avaldatakse Hiiumaa majandusülevaates. Aruandes antakse hinnang arendustegevuse tulemuslikkusele. Arengukava täitmise üle teostab järelevalvet Hiiumaa vallavolikogu. Hiiumaa arengukava 2035+ seire tulemused tehakse kättesaadavaks Hiiumaa Vallavalitsuse ning sihtasutuse Hiiumaa Arenduskeskus kodulehtedel.